

In dit nummer:

- 415 Prototype van de kerk (1)
J.D. Smit
- 416 Op weg naar hereniging? (2)
J.M. Mudde
- 419 Is er maar één Naam? (3)
P.J. van Kampen
- 421 De enige weg in
Watergraafsmeer
Marjon Busstra
- 424 Athene in Oberhausen
H. Algra
- 425 Het beste komt nog
G. v.d. Brink
- 426 Schriftgezag
en kerkelijke eenheid
B. Wielenga

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

Na de witte mars

De christelijke partijen in het Parlement hebben de afgelopen jaren elk op verschillende wijze aandacht gevraagd voor de betekenis van gezins- en familiepolitiek voor het welbevinden van onze samenleving. Ik noem vooral de pleidooien van Heerma en Schutte.

Het kabinet Kok blijkt hiervoor in toenemende mate gevoelig. Dit blijkt bij voorbeeld uit de recente notitie van staatssecretaris Terpstra over de maatschappelijke positie en de functie van het gezin, waarover binnenkort een politieke discussie plaats vindt. In deze beleidsbrief schrijft zij onder meer letterlijk dat er een zorgplicht

Door allerlei onderzoek krijgen wij steeds meer oog voor de vaak moeilijke en soms onhoudbare omstandigheden van kinderen in problematische gezins- en achterstandssituaties. Kinderen, autochtoon of allochtoon, die in hun beginjaren geen stabiele thuisomgeving hebben ervaren en weinig waarden of regels van thuis meekrijgen lopen een verhoogd risico om tussen de wal en het schip te geraken of in verkeerde circuits terecht te komen.

Dag van het kind

Het gaat bij gezins- en familiepolitiek overigens niet uitsluitend om een taak van de overheid. Ook de rol van maatschappelijke organisaties en verbanden verdient nadrukkelijk vermelding. Gelukkig gebeurt er ook veel in het kader van vrijwilligerswerk voor kinderen en jongeren. Activiteiten van sportverenigingen, scouting, wijk- en buurtorganisaties, kerkclubs en kerkelijke verenigingen mogen hier zeker niet onvermeld blijven.

Onze samenleving kan aan een verdere versterking van de positie van kinderen overigens nog andere bijdragen leveren. Zou een jaarlijkse dag van (de rechten van) het kind niet het besef vergroten van de bijzondere plaats die kinderen in ons midden innemen?

Een dag per jaar om als samenleving in het bijzonder stil te staan bij de positie van kinderen! Ik zie zo'n speciale dag als een door ons gewenste extra ruggensteun aan de noodzakelijk permanente bewustwording dat wij kinderen en hun rechten hebben te koesteren.

Extra aandacht voor het kind als zwakste schakel in de keten die generaties met elkaar verbindt, is toch geen overbodige luxe? Kinderen kunnen nu eenmaal moeilijk voor zichzelf opkomen.

C. Bremmer, Voorschoten

Na de indrukwekkende 'witte mars' van ouders en kinderen bij onze zuiderburen kan niemand meer heen om de vraag hoe wij omgaan met het kind in ons midden. Ook de recente conferentie te Stockholm waar werd gesproken over commerciële seksuele uitbuiting van kinderen, bepaalde ons hierbij op indringende wijze.

„De staten die partij zijn nemen alle maatregelen om het kind te beschermen tegen alle vormen van lichamelijk of geestelijk geweld, letsel of misbruik, lichamelijke of geestelijke verwaarlozing of nalatige behandeling, mishandeling of exploitatie, met inbegrip van seksueel misbruik.”

Ik ontleen deze door mij ingekorte passage aan het 'Verdrag inzake de rechten van het kind', dat de Algemene vergadering van de Verenigde Naties in 1989 aanvaardde.

Het kind in ons midden

Het kind in ons midden. Ik sloeg er de Concordantie weer eens op na. Dan treft je opnieuw een boeiend overzicht. Zeer indrukwekkend blijf ik nog steeds de manier vinden waarop ons onder meer door Marcus en Lucas verhaald wordt over Jezus' omgang met kinderen. Jezus doet hen volledig recht en ruimt voor kinderen een volwaardige plaats in, zowel in ons midden als in zijn Koninkrijk. Hij omarmde de kinderen zelfs en zegende hen.

een gewenste extra ruggensteun

van de overheid is voor zwakkeren en dat kinderen recht hebben op veiligheid, gezondheid en een goede opvoeding.

Inderdaad, wanneer rechten van kinderen worden bedreigd of aangetast moeten kinderen verzekerd kunnen zijn van bescherming en ondersteuning of behartiging van hun belangen door de overheid.

Stabiele thuisomgeving

Gelukkig groeit de grote meerderheid van onze kinderen en jeugd over het algemeen zonder al te grote problemen op en ontwikkelt zich tot maatschappelijke actieve en betrokken volwassenen. Toch blijkt uit de hiervoor genoemde beleidsbrief van het kabinet dat nog zo'n vijftien procent van de jongeren problemen ondervindt bij het volwassen worden.

Het is dus zeker niet zo dat het alleen maar buiten onze landsgrenzen misgaat en dat de soms extreme schending van de rechten van kinderen zich vooral daar voordoet.

Veertiendaagse uitgave van de
gereformeerde persvereniging opbouw

Redaktie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
A. Hartkamp
T. Hoekstra
Drs. P.J. van Kampen
Ds. J.M. Mudde
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redaktie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 0513-620476
Telefax: 0513-627036.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redaktie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

A. Hartkamp,
Groenord 92,
2401 AG Alphen aan den Rijn.
Telef./telefax 0172-445872.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 0180-320205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min.
f 25,- contributie op bovenstaand
gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van
abonnementen uitsluitend bij de
administratie. Abonnementen kunnen ieder
moment ingaan, doch slechts per 31
december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot
15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 68,- per jaar of f 38,- per half jaar.
Voor studenten f 34,- per jaar.
Buitenland f 112,- per jaar of f 124,- per
luchtpost. Chequekosten buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 68 ct. per mm. bij 45 mm. breed
(excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30
uur, anderhalve week vóór
verschijningsdatum. Familieberichten
uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor
verschijning. Advertenties en
familieberichten rechtstreeks naar Nedag,
t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 0342-410760, fax 0342-492542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Opbouw wordt gedrukt op
gerecycled papier.

Dit tijdschrift wordt ten behoeve van
iedereen, die niet op de gebruikelijke
manier kan lezen, uitgegeven op
geluidscassette en/of in braille
of grootletter. Informatie en opgave:
CBB, Christelijke Bibliotheek voor
Blinden en Slechtzienden, Postbus 131,
3850 AC Ermelo, tel. 0341-551014.

ISSN 0030-3356

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van
meer dan plaatselijk belang.

Opgave: telefoon 0513-620476; tele-

fax: 0513-627036; E-mail:

kmuller@epsilon.nl

- 2 nov Willow Creek Nederland,
regiodag Noord-Oost te
Zwolle; info: 038-4655000
- 9 nov. Zendingenajaarsvergadering
Leerdam met samenwer-
kende kerken
- 14 nov. Samenwerkingsoverleg CGK-
NGK te Nieuwegein; 19.30
uur
- 20 nov. Najaarsvergadering St. Eme-
ritaatsVoorziening, Jeruza-
lemkerk te Utrecht; 19.30 uur
- 23 nov. Willow Creek Nederland,
regiodag West te Amsterdam;
info: 079-3410789
- 30 nov. Landelijke Ouderlingenconfe-
rentie te Utrecht
- 30 nov. Willow Creek Nederland,
regiodag Midden te Zeist;
info: 0348-411695

Ontvangen
boeken

Prof.dr. A. van de Beek e.a.,

Het brood dat wij breken;

Om de eenheid van een verdeelde kerk.

176 blz., f 29,90 ISBN 9023900634

Uitg. Boekencentrum, Zoetermeer i.s.m. CSFR

Dr. J. Hoek,

Voorbij de dood.

93 blz., f 19,90 ISBN 9023905474

Uitg. Boekencentrum, Zoetermeer

Frans van Houwelingen e.a.,

Lange nachten.

Verhalen; christelijke kinderboekactie 1996.

71 blz., f 5,50

ISBN 9055600822

Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

J.I. Packer,

Jagen naar heiliging.

218 blz., f 39,95

ISBN 9050304982

Uitg. Barnabas, Leiden

Van het bestuur van de Persvereniging 'Opbouw'

Gaarne vragen wij de aandacht van onze abonnees voor het volgende.

In het najaar wordt, zoals gebruikelijk, het abonnementsgeld voor het vol-
gend jaar vastgesteld.

Gedurende de afgelopen 4 jaar behoeften wij de abonnementsprijs niet te
verhogen dankzij allerlei kostenbesparende maatregelen. Maar nu zijn we
toch geconfronteerd met nieuwe kostenstijgingen, zoals de stijging van de
PTT-tarieven. Vandaar dat het bestuur besloten heeft de abonnementsprijs
te verhogen van f 65,- naar f 68,- per jaar. U ontvangt in november een
acceptgirokaart of het nieuwe bedrag wordt via de van u ontvangen machti-
ging geïnd.

Voor abonnees die moeten rondkomen van een minimum inkomen bestaat
de mogelijkheid gebruik te maken van een kortingsregeling van f 34,- per
jaar. Schriftelijke aanvragen met toelichting kunt u richten aan de admini-
stratie.

Wij hadden een hogere respons verwacht op onze acties om tot automati-
sche betaling van het abonnementsgeld te komen. Dit betekent nl. een aan-
zienlijke besparing op de inningskosten. Helaas heeft slechts een derde van
het aantal abonnees de machtigingskaart ingezonden. Wij willen onze
pogingen in die richting in 1997 voortzetten.

Een belangrijke bron van inkomsten is de contributie die de leden van de
Persvereniging opbrengen. Als u nog geen lid bent, doen wij een beroep op
u om lid te worden door de minimum contributie van f 25,- over te maken
op onze giro 40 49 45 (de contributie is een fiscaal aftrekbare gift). Zo kunt
u meehelpen de uitgave van OPBOUW in de komende jaren veilig te stellen
en de abonnementsprijs voor alle lezers zo laag mogelijk te houden.

Het bestuur

Prototype van de kerk (1)

Kerk-zijn volgens Mattheüs 10

J.D. Smit, Apeldoorn

Allerwege is men bezig om de het funktionieren van de kerk onder de loupe te nemen. Er gaan veel dingen niet goed en er is vernieuwing nodig. Veel aandacht gaat daarbij uit naar verbetering van de organisatie van de kerk. Maar dat zal onvruchtbaar zijn als we niet komen tot een nieuwe betrokkenheid op het wezen van het kerk-zijn.

Dat wezenlijke van het kerk-zijn komt boven, als we op zoek gaan naar de oorsprongen van de christelijke kerk, toen de kerk nog geen – of nauwelijks – een organisatorische gestalte had. En die oorsprong ligt bij Jezus en zijn leerlingen.

Zij vormen het nieuwe Israël (12!): het *proto-type* van de kerk. In hen worden de grondlijnen van het kerk-zijn zichtbaar.

Vandaar: kerk-zijn volgens Mattheüs 10. En dat is zoals u weet de redevoering, waarin Jezus zijn leerlingen roept, uitzendt en instrueert en bemoedigt.

In dienst van de ontferming van God

„Toen Hij de scharen zag, werd Hij met ontferming over hen bewogen....” (Matth 9:36)

Jezus is bewogen om de voortgejaagde en afgematte mensen, die hij ziet. Al die mensen, die geen herder hebben, wie helpt ze? Het is teveel voor hem alleen.

De oogst is groot, bidt daarom de Heer van de oogst om arbeiders, zegt Hij. En dán lezen we in het volgende vers (Matth 10:1) dat Hij zijn leerlingen roept en uitzendt, als arbeiders in de oogst.

De kerk staat helemaal in dienst van de ontferming van God; de innerlijke bewogenheid van liefde van God voor een herderloze wereld. Zij is opgenomen in de beweging van Gods liefde naar deze wereld.

Geroepen en Gezonden

„En Hij *riep* zijn twaalf leerlingen tot Zich....”

„En deze twaalf heeft Jezus *uitgezonden*....” (Matth 10:1,5)

Kerk-zijn is geroepen én gezonden worden. Kerk-zijn is allereerst een beweging maken. Geroepen worden en gezonden worden, is de fundamentele beweging van Gods volk door alle tijden heen: Abraham, het volk Israël ten tijde van Mozes, de profeten, de discipelen, Paulus.

Als je 'binnen' bent, ben je er niet. Je alleen maar laten roepen, en niet laten zenden, is 'half kerk'. Daarom is ook het 'op-weg-zijn' wezenlijk voor de kerk. De kerk is teken én instrument van Gods heil.

Persoonlijke band met de Meester

„En Hij riep zijn twaalf leerlingen *tot Zich* en gaf hun *macht* over onreine geesten....” (Matth 10:1)

Maar de zending volgt niet direkt op de roeping. Daartussenin vindt iets heel belangrijks plaats. Namelijk de binding van de leerling aan de Meester. De vorming van de leerling geschiedt naar het model van de Meester. Dat is nodig, want de leerlingen zijn medewerkers in het werk van de Meester. En binnen die intieme relatie gebeurt er iets bijzonders: de leerlingen delen uiteindelijk in de macht en de autoriteit van Jezus. Net als Jezus mogen zij onreine geesten uitdrijven, en alle ziekte en kwaal genezen.

Overal waar de leerlingen komen, komt Jezus. Overal waar Jezus komt, komt God en wordt de macht van de Boze gebroken. „Wie u ontvangt, ontvang Mij....” (zie vs 40)

Dat is iets ontzagwekkends, dat wij door Gods Geest zo nauw worden verbonden met Jezus, dat Hij door ons heen aanwezig is, en door Hem God. De kerk is 'lichaam van Christus' in zo letterlijk mogelijke zin. Het ver-tegenwoordigen van Jezus.

Waar het om gaat

Zo krijgen we dan dit beeld van kerk-zijn:

geroepen → 'In Christus zijn' ← gezonden.

Je zou kunnen zeggen: om dit middestuk is in de loop van de tijd een stuk organisatie gegroeid. De kerk als

organisatie is de plaats waar mensen verbonden worden aan Jezus en deel aan Hem krijgen: wat Paulus noemt: 'In Christus zijn'.

We zijn er niet als we de kerkelijke organisatie draaiende houden. Wij zijn er zelfs niet als de organisatie groeit en bloeit! Waar het om gaat is, dat de beweging gemaakt wordt: geroepen-verbonden-gezonden. Maar daaraan mag en moet dan ook alle kerkelijke organisatie worden getoetst: wordt de beweging gemaakt?

Onwil om het kerkelijk leven te toetsen, is het verabsoluteren van de kerkelijke organisatie en een miskenning van het wezen van de kerk.

De opdracht

„Ga en predik...”

Dus niet: „huur een lokaliteit en een goede spreker”. Maar: „ga”.

De verkondiging van het evangelie is

*Kerk-zijn is
geroepen én
gezonden worden*

niet zozeer te vergelijken met het licht dat van een grote lichtmast straalt tot in de wijde omtrek, maar meer met het licht van de fakkels die Simson aan de staarten van de vossen bond en die hij stuurde naar het land van de fillistijnen. Aan twee vossestaarten één fakkel. Het evangelie in de mond van U en mij, waar we ook komen. Zo gewoon als een groet: „Vrede zij U” (vs 12).

Een woord, dat 'gaandeweg' gesproken wordt. Niet vanuit de bescherming van de grote groep, maar in de onbeschermde kwetsbare situatie van het persoonlijke contact.

Radikaal in dienst van het heil

Welk woord wordt gesproken? Dat de heilrijke regering van God nabij gekomen is. Zó nabij, dat je het a.h.w. voelt aankomen: geneest zieken, wekt doden, reinigt melaatsen, drijft boze geesten uit.

Net als Jezus worden – de kerk geroepen om het koninkrijk van God niet alleen te verkondigen, maar ook om het in tekenen 'voelbaar' te maken.

Radikaal ligt hier alle nadruk op het heil van God.

Tegen de afbraak en de verminking door ziekte en dood: het herstel en de genezing.

Tegen de eenzaamheid van de melaatsheid: de gemeenschap.

Tegen de vergankelijkheid van de dood, die mensen tot niets doet worden: de liefde van God die een mens doet opstaan tot een eeuwig leven.

Tegen de onmenselijkheid – dat iemand anders, ja zelfs de Boze, bezit van je neemt – de bevrijding tot 'mensen Gods'.

Maar moet je niet van oordeel spreken? En van zonde en genade, van bekering en berouw?

Jezus noemt deze dingen niet omdat ze er niet bij horen, maar omdat ze in tweede instantie aan de orde koen.

Het hart van het kerk-zijn wordt gevormd door een radikaal engagement in de ontferming van God voor deze wereld.

Deze radikale toewijding aan het *heil* dat God brengt, was nu juist één van de controversiële kanten van Jezus' optreden. De mensen vonden het allemaal veel te royaal en te gemakkelijk. Als wij dus tegenspraak in ons voelen opkomen, dan wordt het spannend: Waar komen we uiteindelijk uit? Bij Jezus of zijn tegenstanders?

Op weg naar hereniging? (2)

J.M. Mudde, Enschede

De apostel Paulus moet niets hebben van mensen die een zwak hebben voor geschillen en haarkloverijen. In Opbouw plegen dergelijke lieden dan ook niet aan het woord te komen. Het onderstaande artikel heeft desondanks wel wat weg van gekissebis en theologische haarkloverij. I'm sorry! Het schrijven ervan leek me echter onontkoombaar, al was het alleen maar om te laten zien dat de vrijgemaakten en wij ook op de werkelijk gevoelige punten meer met elkaar gemeen hebben, dan wel gedacht wordt.

Opnieuw heeft een vrijgemaakte synode afstand van ons genomen. Hoewel zij bezig zijn een kerkelijke stijl te ontwikkelen, die ons vertrouwd voorkomt, blijven wij vreemden voor hen. Onconfessionele wildgroei zou bij ons de kans krijgen, zelfs de Heilige Schrift zou niet meer veilig zijn. Je kunt geen vrijgemaakt artikel over onze kerken lezen of in dit verband wordt de naam van drs. H. de Jong genoemd. Zijn spreken en schrijven zouden bevestigen, dat onze binding aan de drie formulieren van eenheid dusdanig slap is, dat daardoor ruimte ontstaat voor ontrouw aan de Schriften, ja, zelfs schriftkritiek.

Schriftkritiek

Nu is schriftkritiek één van de ernstigste verwijten die we elkaar kunnen maken. Het houdt immers in, dat iemand de Heilige Schrift niet leest als *dienaar* van het Woord, maar als *heerser* over, *richter* van het Woord. En het ligt daarom voor de hand, dat wij bij het horen van deze kritiek in het defensief kruipen en alle mogelijke moeite gaan doen om aan te tonen dat dit anders ligt. Hoewel ik er diep van overtuigd ben, dat het anders ligt, dus dat drs. De Jong niet schriftkritisch in de hierboven geformuleerde zin is, wil ik een andere weg gaan. Evenals in het vorige artikel wil ik het niet hebben over ons, noch over ds. De Jong, maar over de ontwikkelingen

binnen de GKV. Naar mijn idee namelijk komt hetgeen de vrijgemaakten jarenlang schriftkritiek genoemd hebben ook in hun gelederen voor, en het wordt m.i. tijd, dat ze dit openlijk erkennen.

Schriftkritische exegese

Voordat ik dit wat uitwerk, eerst iets over het soort schriftkritiek waarover ik het dit artikel heb. Ik gebruik het in verband met bepaalde methoden van schriftuitleg die in de vorige en deze eeuw zijn opgekomen en die geleid hebben tot o.a. de zogenaamde bronspplitsing, het spreken over een Deutero- en een Tritojesaja en het onderzoek naar de eigen aard van de bijbelse geschiedschrijving. Deze methoden van exegese werden en worden in Geref. kring van het predikaat '*schriftkritisch*' voorzien, omdat de menselijke inbreng bij de totstandkoming van de Heilige Schrift overgevaardeerd zou worden.

Schriftkritische exegese, het wordt drs. H. de Jong verweten. Maar, – om de kring wat wijder te trekken – in het verleden werden ook de inmiddels overleden Christelijke Gereformeerde hoogleraren prof.dr. B.J. Oosterhoff en prof.dr. J.P. Versteeg ervan beticht. Prof. Oosterhoff, omdat hij in '*Hoe lezen wij Gen. 2 en 3?*' sprak van symbolische geschiedschrijving en kritiek leverde op het besluit van de synode van Assen 1926, alwaar werd vastgelegd, dat het in Gen. 2 en 3 om zintuigelijk waarneembare werkelijkheden gaat. Prof. Versteeg, omdat hij Oosterhoff hierin steunde. Ongelukkig was men in vrijgemaakte kring ook met Versteegs '*Evangelie in viervoud*', een boek over de vier evangeliën waarin hij veel werk maakte van de eigen optiek vanuit welke iedere evangelist 'zijn' evangelie geschreven heeft. Vergelijken we zijn aanpak met die van bijv. prof.dr. J.P. van Bruggen, dan valt op, dat de eigen inbreng van de evangelisten als bewerkers van de hun overgeleverde traditie door Versteeg veel sterker benadrukt werd. Terzijde, het artikel dat ds. De Jong onlangs in *Opbouw* plaatste (40e jrg. nr.19) over huwelijk en echtscheiding geeft een indruk van de wijze waarop ook Versteeg te werk ging.

Vrijgemaakte klassieker

Lange tijd hebben de GKV kunnen doen alsof hetgeen zij schriftkritische exegetische noemden, binnen hun kerken niet aan de orde was. Vragen m.b.t. de aard van de bijbelse geschiedschrijving, een latere datering van Deuteronomium, het spreken over een tweede en mogelijk zelfs derde Jesaja, waren binnen de GKV toch niet aan de orde? Hierin is echter een aantoonbare verandering opgetreden. Ik wil dit illustreren aan de hand van één duidelijk voorbeeld, de exegetische notities die drs. J.P. Lettinga bij de hebreeuwse tekst van de Tien Geboden gemaakt heeft. Ze zijn te vinden in de bekende boeken van prof.dr. J. Douma over de Decaloog, N.B. een vrijgemaakte klassieker! Het boeiende is, dat je via deze notities in kort bestek op behoorlijk overtuigende wijze de methoden van het moderne bijbelonderzoek in werking ziet, zó, dat een ieder het volgen kan, en, zonder dat het afdoet van de eerbied voor de Heilige Schrift. Terzijde, die combinatie is dus mogelijk!

Wordingsproces van de Tien Geboden

De bespreking kan worden ingezet bij het opmerkelijke verschil tussen de beide sabbatsgeboden in Ex. 20:8-11 en Deut. 5:12-15. In Ex. 20 wordt het houden van de sabbat gemotiveerd met een verwijzing naar de rust van de HERE op de zevende scheppingsdag, in Deut. 5 met een verwijzing naar de Uittocht van Egypte. Drs. Lettinga verklaart dit verschil door aan te nemen, dat de *oorspronkelijke*, door de vinger van God op stenen tafelen beschreven versie van de Tien Geboden geen motivering bevatte. Die zou later zijn toegevoegd. Dit zou ook kunnen worden opgemaakt uit de persoonswisseling, die zowel in Ex. 20:11, als in Deut. 5:5 optreedt, wanneer tot de motivering wordt overgegaan. Drs. Lettinga schrijft: „In het eigenlijk gebod 'Gedenk/Onderhoud de sabbatdag' is Jahwe zelf aan het woord, maar daarna wordt over Jahwe in de derde persoon gesproken ...” (deel 1, blz. 150). Vervolgens merkt Lettinga op: „De veronderstelling dat de motivering oorspronkelijk niet tot het gebod heeft behoord, is ingegeven door de eerbied voor de Heilige Schrift, eerbied die het verschil tussen Deut. 5:14b-15 en Ex. 20:11 wil respecteren. Want al ontbraken ze op de stenen tafels, zij hebben niet buiten de leiding van de Heilige Geest om een plaats gekregen in de Bijbel.” Vervol-

gens oppert hij de mogelijkheid, dat beide motiveringen hetzij op Mozes, hetzij op de priesters – aan wie de wet is toevertrouwd – kunnen teruggaan (deel 1, pg. 151).

Dit is niet de enige keer dat Lettinga van een oorspronkelijk kortere versie van de Tien Geboden spreekt. Zo ontdekt hij ook 'naden' – dat is de in de bijbelwetenschap gebruikelijke term voor oneffenheden, waaraan het wordingsproces van een tekst zichtbaar wordt – in het tweede gebod. Taalkundig namelijk klopt de zin niet helemaal, hoewel je daar in de vertaling niets van merkt. De verbinding tussen de woorden 'Gij zult u geen gesneden beeld maken' en 'noch enige gestalte' verloopt niet volgens de geldende grammatikale regels. De zinsnede 'noch enige gestalte' zou later zijn toegevoegd, omdat de Israëlieten – na afkondiging van het gebod – toch nog naar subtiele mogelijkheden zochten om onder het beeldverbod uit te komen. Ze maakten geen stierenbeeld, maar beeldden wel de horens af (zoals in de *Umwelt* gebeurde). Middels een kleine uitbreiding van het oorspronkelijke gebod werden vervolgens *alle* mogelijkheden om onder het gebod uit te komen afgesneden. 'Ge zult u geen gesneden beeld maken –

'schriftkritiek' komt ook bij de vrijgemaakten voor

in welke vorm dan ook –', leest Lettinga (zie deel 1, pg. 159-161). Ook bij het derde gebod oppert Lettinga, dat de oorspronkelijke versie korter was en aldus luidde: 'Ge zult de naam Jahwe niet misbruiken.' (deel 1 pg. 166). Bij het vijfde gebod merkt hij op: „De tekst van het Vijfde Gebod in Deut. 5 verschilt op een paar punten van die van Ex. 20. Meestal wordt de kortere versie van Ex. 20 als ouder beschouwd. Het ligt dan voor de hand om bij Deuteronomium te denken aan uitweidingen, toe te schrijven aan Mozes (die de Dekaloog bepreekte) of aan de priester(aan wie de wet werd toevertrouwd, Deut. 31:9).” (deel 2 pg. 191).

Kanttekeningen

Laat ik bij deze exegetische notities een paar kanttekeningen maken. Opvallend is Lettinga's conclusie, dat de Tien Geboden een bepaalde wordingsgeschiedenis hebben doorge-

maakt. Hij beargumenteert dit op basis van nauwkeurige exegese. Deze uitkomst echter mag opmerkelijk heten! Immers zijn de Tien Geboden oorspronkelijk door de vinger van God in twee stenen tafels gegrift! Je zou denken: Daardoor waren ze onaantastbaar en zullen aanvullingen uitgesloten zijn geweest. Toch meent Lettinga dat het een slag complexer ligt. Ondanks het feit, dat de vinger Gods de Decaloog schreef, hebben mensen, door Gods Geest geleide mensen, bepaalde zinnen toegevoegd. Gewijzigde omstandigheden dwongen tot aanscherping, tot motivatie. Maar dan rijst wel een vraag: Als van de Tien Geboden al geldt, dat ze een wordingsgeschiedenis hebben kunnen doormaken, zou dit dan niet in nog veel sterkere mate met andere delen van de Heilige Schrift het geval geweest kunnen zijn?

Opmerkelijk is vervolgens Lettinga's argumentatie. Wie ook maar een beetje thuis is in de oudtestamentische wetenschap weet, dat deze in niets verschilt van de wijze waarop de zg. 'schriftkritische exegeten' argumenteren. Zijn conclusie is o.a. gebaseerd op een onderzoeksmethode, die 'literaire kritiek' wordt genoemd. Het is deze benadering, die geleid heeft tot een late datering van Deuteronomium en tot het spreken over een Deuteronen Tritojesaja. Ook is hetgeen drs. Lettinga schrijft over de rol van Mozes of de priesters maar een klein stapje verwijderd van hetgeen 'redactie-kritiek' genoemd wordt. Het reeds genoemde boek van prof. Versteeg over de evangeliën is erop gebaseerd. Werkelijk, het zit er allemaal in.

Tenslotte zijn de conclusies van drs. Lettinga voor de visie op de bijbelse geschiedschrijving van belang. De 'onbevanging lezer' van Ex. 20 zal immers nooit vermoeden, dat het met de Tien Geboden niet helemaal zo gegaan is als staat beschreven in Ex. 20 ... Nu wil ik met deze laatste woorden werkelijk niet suggereren, dat drs. Lettinga over de aard van de bijbelse geschiedschrijving, bijv. die van Gen. 1-11, opvattingen zou hebben die door de GKV op grond van Assen '26 als 'schriftkritisch' bestempeld worden. Daar weet ik niets van. Wel wil ik er op wijzen, dat de wijze waarop drs. Lettinga exegetiseert, van dezelfde onbevanging en ondogmatische gerichtheid op de tekst alléén getuigt, die ook het werk van De Jong, Oosterhoff en Versteeg kenmerkt. Met



iemand die zo'n basishouding heeft, valt er te praten over de eigen aard van de bijbelse geschiedschrijving, inclusief die van Gen. 1-11, zolang dat maar op basis van goede, aan de tekst ontleende argumenten gebeurt. In de sfeer waarbinnen drs. Lettinga exegetiseert lijken opvattingen als die van de genoemde broeders me op z'n minst bespreekbaar.

Bedoeling

Nu kan ik me voorstellen dat iemand zich afvraagt 'Waar wil die man naar toe?'. Een poging iemand verdacht te maken? Geenszins, ik denk er niet over om drs. Lettinga van schriftkritiek te beschuldigen. Ik kan alleen maar waardering hebben voor de nauwkeurige wijze waarop drs. Lettinga de Schrift leest. Al lijkt het me wel goed om te benadrukken, dat zijn verklaringen voor de verschillen tussen de twee versies van de Decaloog *hypothetisch* zijn. Het bestaan van een oorspronkelijk kortere versie van de Decaloog is een veronderstelling, die wel aannemelijk valt te maken, maar niet bewezen is. Nee, m'n bedoeling is drieërlei.

Ten eerste wil ik laten zien, dat de GKV zich op het hele aangelegen punt van de exegese van de Heilige Schrift in een situatie bevinden, die vergelijkbaar is met die in de CGK en onze kerken. Ook binnen vrijgemaakte kring zijn integere exegeten – bewust is voor het meervoud gekozen –, die niet aan de conclusie ontkomen, dat de Schrift een complexe wordingsgeschiedenis heeft doorgemaakt, waarvan de sporen zichtbaar zijn in de teksten. Sommigen binnen de GKV zullen het met hun conclusies wel, anderen zullen het met hun conclusies niet eens zijn. Zo ligt het binnen de CGK en onze kerken ook. Opnieuw, wat beginnen we op elkaar te lijken!

Ten tweede hoop ik, dat de vrijgemaakten veel en veel zuiniger met het gebruik van het woordje 'schriftkritiek' zullen worden. Alleen al het feit dat het werk van vooraanstaande vrijgemaakte exegeten sporen vertoont van hetgeen schriftkritiek genoemd wordt/werd, moet de broeders – en soms ook zusters – leren zich te matigen in het veroordelen van anderen. Om nog een reden is een zuinig gebruik van het woord schriftkritiek nodig. De notities van Lettinga laten zien, dat hetgeen schriftkritisch genoemd wordt, in de loop van de tijd sterk veranderen kan. Gun daarom jezelf en anderen eens rustig de tijd

om *dóór* te denken en *uit* te spreken, alvorens je met zulke zware qualificaties op de proppen komt! We staan voor gelijke vraagstukken en – dus – voor een gemeenschappelijke taak!

Tenslotte hoop ik, dat dit artikel een aanzetje mag zijn tot een meer *open* bezinning binnen de GKV op de vragen 'Hoe lezen we de Schriften?' en 'Wanneer spreken we van Schriftkritiek?'. 'Open', allereerst in de zin van *publiek*. Laat de gemeente van Christus maar meelesen en meedenken. Toegegeven het is wel eens lastig om een De Jong in je kerken te hebben, het veroorzaakt soms een boel onrust, maar op langere termijn helpt het de gemeente van Christus wel om het Woord van God, de Heilige Schrift niet kwijt te raken, maar er bij bewaard te blijven. Vervolgens bedoel ik met 'open', een bezinning waarbij de visie op de Heilige Schrift helemaal bepaald wordt door het lezen van de Schrift. Wanneer een kundige exegeet uitgaat van de geïnspireerdheid van de Bijbel,

*kenmerkend is
een onbevangen en
ondogmatische
gerichtheid
op de tekst alleen*

maar desondanks op basis van *preciese exegese* tot resultaten komt die niet geheel passen bij de resultaten van een op de gereformeerde *dogmatiek* gebaseerde exegese, mag dan van schriftkritiek gesproken worden? Het antwoord op deze vraag kan binnen gereformeerde kerken alleen maar ontkennend zijn.

Ingezonden

Preekvoorzien(st)ers en predikanten opgelet!

Het verzorgen van de preekvoorziening is één van die taken in een gemeente, die zich aan de waarneming van de meeste kerkleden onttrekt, maar toch van groot belang is. Zeker in gemeenten zonder eigen predikant.

Nu merkten wij dat de arbeidsvreugde van de preekvoorzieners af begon te nemen, toen in de loop van de jaren sommigen van hen steeds eerder op jacht gingen en de buit al binnen hadden wanneer hun collega's nog moesten beginnen. Toen hebben ondergetekenden het op zich genomen om landelijk te pleiten voor een jaarlijks vaste datum waarop het 'jachtseizoen' geopend zou worden.

Helaas gaf de aanvankelijke omschrijving van de datum aanleiding tot misverstand. Daarom hebben we twee dingen gedaan. Tijdens de predikantenconferentie is meegedeeld dat voortaan als datum zou worden aangehouden *de eerste maandag in de maand oktober*. Vervolgens zijn alle preekvoorzieners in den lande van die datum op de hoogte gesteld via een brief d.d. 23 augustus 1995.

Helaas horen we van verschillende kanten dat men dit jaar al is gaan belen een week vóór de afgesproken datum en dat heel wat van onze collega-predikanten toen ook al op die preekverzoeken zijn ingegaan. Daardoor zijn de preekvoorzieners die zich wel aan de afspraak hebben gehouden behoorlijk gedupeerd. Met alle ergernis van dien.

Voorzover wij kunnen nagaan, is er voor deze verwarring maar één verzachtende omstandigheid: de onjuiste vermelding in het 'blauwe boekje'. Dat wil zeggen: de vermelde afspraak klopt wel, alleen de ingevulde datum is onjuist. 'Maandag 4 oktober' had moeten zijn: 'maandag 7 oktober'. Daarom onderstrepen wij nogmaals de afgesproken regel:

„De preekvoorziening voor het volgende jaar begint op de eerste maandag in de maand oktober.”

We hopen dat men (preekvoorzieners en predikanten) zich voortaan ook aan deze regel zal houden. Want alleen dan zal het een regel zijn die het leven van preekvoorzieners en predikanten ten goede komt.

A.M. van Leeuwen & K. Muller

Is er maar één Naam?

3. Maar hoe dan wel?

P.J. van Kampen, Ede

Is er inderdaad ons maar één Naam gegeven waardoor wij moeten behouden worden, zoals Handelingen 4:12 zegt? Kun je die visie vasthouden in onze hedendaagse plurale wereld? Nadat we in het eerste artikel hebben opgemerkt dat die vraag van groot belang is, kwam in het tweede artikel iets van het 'plurale geloof' in beeld dat op onze samenleving bepaald invloed heeft. In dit derde en laatste artikel graag een paar notities over de wijze waarop we met dit alles moeten omgaan. Op voorhand echter de opmerking dat er veel meer van te zeggen is en dat de Kerk van Christus er ook wezenlijke studie van moet maken.

Al eens eerder

Het is misschien goed om hier op te merken dat onze situatie, waarin de samenleving door 'pluralisme' gekenmerkt wordt, niet volstrekt uniek is. Het is een voor ons unieke situatie, omdat de menging van volkeren, culturen en religies zonder weerga is en ook het tempo waarin die ontwikkeling zich voltrekt in de wereldhistorie niet eerder is voorgekomen. We beleven in onze tijd de grootste Volksverhuizing die ooit in de historie heeft plaatsgevonden! Toch, heb ik van diverse kanten gehoord, is de situatie van pluralisme/pluraliteit éénmaal eerder voorgekomen en dat was in het Romeinse Rijk, vanaf de regering van keizer Augustus. Dat is dus precies de tijd waarin de Vroege Kerk tot ontwikkeling kwam! Die culturele en religieuze schakering vond toen stellig op een kleinere schaal plaats dan wij die op dit moment meemaken, maar het was een vergelijkbare ontwikkeling. Als dat juist is, moeten we constateren dat de situatie van de Jonge Kerk daarmee vergelijkbaar was met de onze. De uitdaging waar wij voor staan hebben zij, op hun eigen wijze en in eigen leefverbanden, ook al meegemaakt. Daarbij is het misschien goed om op te merken dat de Eerste Christenen nadrukkelijk de plaats van de confron-

tatie hebben opgezocht: de Grote Steden. Waar in de westerse wereld de Christenen de steden grotendeels lijkten te verlaten, zeker de binnensteden allengs 'christenvrij' worden, gold dat in die eerste periode niet! Wie het boek Handelingen leest, merkt dat de apostel Paulus en zijn metgezellen duidelijk een strategie kennen, waarin ze langs de grote wegen trekken, de steden gaan bezoeken, daar preken en een (vaak kleine) gemeente stichten, die 'het achterland' bereiken moet, en verdertrekken. Voor de apostelen en eerste evangelisten zijn de steden niet plaatsen om te mijden, maar om op te zoeken! Dat lijkt een wezenlijke keuze te zijn geweest, zoals het verlaten van onze binnenstad door christenen ook een keuze lijkt te zijn, maar een heel andere, een die in een aantal gevallen 'terugtrekken' en soms 'desertie' kan betekenen...

Aan 'plurale strategie'

Het tweede is dat de Christenen die zich voor een gigantische uitdaging geplaatst wisten, beseften dat ze 'plu-

*De apostel
blijkt steeds soepel
in het opzoeken
van heel diverse
groepen mensen*

raal' moesten denken, in die zin dat ze de verschillende bevolkingsgroepen, die tegelijk vaak verschillende geloofsgemeenschappen waren, op hun eigen wijze moesten bejegenen. *Iets van die houding treffen we aan bij de apostel Paulus, op diverse plaatsen, zoals in 1 Korinthiërs 9:19-23.* De brief aan die gemeente in Griekenland geeft duidelijk zijn bedoeling weer: zijn doel is om mensen te winnen! Zijn programma ziet er als volgt uit:

- Hij wil er zovelen bereiken als maar mogelijk is
- Hij past zich bij de Joodse cultuur aan om Joden te winnen
- Hij past zich bij mensen die onder de wet zijn aan om hen te bereiken (in onze tijd zijn dat b.v. ook de Moslims in ons midden)
- Hij is vrij van de Wet om hen te

bereiken die vrij zijn van de wet; hij kent echter zelf wel een wet, die van Christus.

- Hij is 'zwak' geworden om 'zwakken' te bereiken
- Hij wil alle dingen zijn voor allen om althans sommigen te winnen
- Hij wil allen laten delen in de zegen van het Evangelie

Vijf maal komt het woord 'winnen' voor en éénmaal het woord 'redden'. We kunnen daarmee vermoeden dat de apostel minstens vijf verschillende soorten aanpak of zendingsstrategie heeft. Toch heeft hij uiteindelijk maar één doel. Variëteit en ook flexibiliteit in methoden en strategie trekken onze aandacht; Paulus blijkt soepel in benadering van de meest uiteenlopende problemen. Hij blijkt op meer dan één manier het Evangelie te kunnen brengen. Hij kan uit diverse aanvliegroutes kiezen, al 'landt' hij wel altijd op dezelfde plaats en is verkondiging van Christus als 'het Antwoord' ten diepste gelijklopend. De apostel blijkt steeds soepel in het opzoeken van heel diverse groepen mensen, past zich qua eetgewoonten en samenzijn steeds bij die verschillende mensen aan die toch – ieder op hun eigen wijze – het verhaal moeten horen van Jezus Christus en van de Ene Naam! Hier vinden we tegelijk een mijns inziens wezenlijk verschil tussen het Christelijk geloof en de Islam. De Profeet van de Islam, Mohammed, verabsoluteerde in zijn wetgeving Arabische geschiedenis, Arabische normen en Arabische cultuur. Voor alle erop volgende eeuwen en voor de hele mensheid wordt de wil van God vastgelegd binnen een Arabische context! Alle moslims, van West-Europa tot Indonesië, moeten het Arabisch van de zevende eeuw, dat van de Koran, leren, om Gods Woord te kennen. (Daar zijn speciale Koranscholen voor.) De Here Jezus Christus doet dat echter helemaal niet! De Heilige Geest spreekt Zélf alle talen! De beloofde 'Trooster' wil dichtbij iedereen komen en in iedere cultuur en etnische groep bij de mensen 'aan boord komen'. Op de Eerste Pinksterdag blijkt dat, als de mensen die van overal gekomen zijn, de apostelen „ieder in zijn eigen taal” horen spreken over wat God gedaan heeft. Daarom



heb je nu wel Wycliffe Bijbelvertalers en geen herkenbare tegenhanger van vertalers van de Koran. Dat verschil heeft meer dan een oppervlakkige betekenis!

De apostel Paulus doorziet wat de Heilige Geest daarin wil; op zijn menselijk niveau past hij zich daarbij aan. Hij past zich aan aan allerlei culturen en allerlei menstypen, allemaal binnen de grenzen van het haalbare, natuurlijk. Hij gelooft dat er maar één Naam gepredikt moet worden, maar doet dat 'cultureel gevoelig', op een manier die in onze eigen tijd heel goed kan worden nagevolgd. Het gaat echter ook om moed, wezenlijke durf om in gezelschap

We zullen de 'claims' van Christus' moeten verstaan voor onze plurale tijd

schap van (de meest uiteenlopende) andersgelovigen toch manieren te vinden aan te geven dat we ons leven hebben gewijd aan een Heer die exclusieve gehoorzaamheid eist, zoals Hij ook de pretentie voert dat Hij de Enige Heer is. Er zijn inderdaad „goden in menigte en heren in menigte – voor ons nochtans is er maar één God, de Vader, uit Wie alle dingen zijn en tot wie wij zijn, en één Heer, Jezus Christus, door wie alle dingen zijn, en wij door Hem.” (1 Korinthiërs 8:5,6)

Lijden

Toch was Paulus een integer Visser van Mensen en was hij nooit bereid om op een onwaardige wijze zich bij andersgelovigen aan te passen. Er kan ook een bedenkelijke of onjuiste manier zijn om je aan te passen: als een menselijke kameleon neem je elke kleur aan die je omgeving maar van je vraagt! Hij bleef Jood, maar vergat in dat alles nooit dat de belofte aan Abraham, die voor zijn kinderen en nageslacht bedoeld waren, ook Gods zegen voor de hele mensheid inhielden (Galaten 3:29). Zijn doel was steeds: zoveel mogelijk mensen te winnen, zodat die allen deel zouden krijgen aan Gods bedoeling met hen. Daarbij beseftte hij dat onvermijdelijk lijden op zijn weg zou komen, als hij als verkondiger van Christus, van de Ene Naam, mensen zou willen bereiken. Dat zullen sommigen je gewoon niet in dank afnemen! Het kan geen toeval zijn dat Paulus

ook zoveel over 'lijden' schrijft, daar, naar eigen zeggen, zo vaak mee geconfronteerd is. In de opdracht tot het uitdragen van die Naam schuilt ook de opdracht om te lijden, zoals de Here Jezus al tegen Ananias zegt: „Ga, want deze is Mij een uitverkoren werktuig om mijn naam te brengen voor heidenen en koningen en kinderen Israëls; want Ik zal hem tonen hoeveel hij lijden moet terwille van mijn naam.” (Handelingen 9:15,16) Dat lijden hing niet samen met een weerbarstige persoonlijkheidsstructuur, ongevoelige methoden van verkondiging, meerderwaardigheidsgevoel of gewoon stompzinigheid. Het zit dieper; 't ligt besloten in Christus' Opdracht zelf. Toen en nu.

Studie

Voordat we daar zelfs maar aan toe zijn is er de noodzaak om te komen tot verdere studie. Paulus heeft na zijn roeping zich kennelijk lange tijd teruggetrokken in 'Arabia' (Galaten 1:17), waar dat gebied ook precies gelegen mag hebben. Hij ervoer de noodzaak om de diepe Ervaring van de ontmoeting met Christus en het ontvangen van Diens roeping ook te doordenken. In het geheel van zijn studie heeft hij klaarblijkelijk niet alleen de Schriften (het Oude Testament) opnieuw uitvoerig bestudeerd maar heeft hij zich ook beziggehouden met heidense schrijvers en hun zicht op de wereld. Daarna kan hij in gesprek met Joden 'bewijzen' dat Jezus van Nazareth de beloofde Messias is. (Zie Handelingen 9:22; 18:28). Hoe hij dat deed, staat in hoofdstuk 17:2,3; in Thessalonica behandelde hij drie weken achtereenvolgend met hen gedeelten uit de Schriften, „door aanhaling uitleggende dat de Christus moest lijden en opstaan uit de doden, en dat deze de Christus is, die Jezus die ik (zei hij) u predik”. Maar voor Handelingen 18 is er hoofdstuk 17 en hoofdstuk 14, waar hij heel intellectuele of heel gewone heidenen aangeeft waar de overeenkomsten en de verschillen zijn in hun geloof, over en weer. Dan gaat het over Epimenos en Aratus en ook wel andere heidense denkers of dichters. Studie is nodig. Doordenking van de vragen. Confrontatie van de aanspraken van Christus enerzijds en die van andere goden of stichters van godsdiensten aan de andere kant. (Die we dan wel eerst moeten kennen!) We zullen de 'claims van Christus' moeten verstaan voor onze plurale tijd. Zo zijn we terug bij het uitgangspunt. Nergens zal geestelijk zo hevig slag over gele-

verd worden als over de aanspraken van Christus. Als de mens van de weteloosheid zich zal openbaren en Antichristen door de wereld gaan, zal het altijd weer gaan over de vraag: 'Wat maakt de Christus tot de Christus en waaraan herken je Hem?'. En over de vraag: 'Wat maakt dat Hij exclusieve trouw en gehoorzaamheid verdient?' Die oude vraag is weer zo actueel als mogelijk is. Wat nodig is, is bezinning, studie en vooral een vervuldheid met de Heilige Geest die ons de woorden van Jezus te binnen brengt, overtuigt van zonde en oordeel en ook van gerechtigheid, die ons leidt, ook op wegen die wij niet eerder gegaan zijn, in ons denken en doen.

Kruimpels van de tafel

In Jezus' naam

Wie onder u de minste is, die is groot, had Jezus tot zijn discipelen gezegd. Johannes reageert daarop door tot Jezus te zeggen: we hebben iemand boze geesten zien uitdrijven in uw naam en toen hebben we geprobeerd daar een stokje voor te steken (Luc. 9:49). Want wij volgen u, maar hij niet. Wij zijn de ware discipelen, hij niet. Het gaat niet aan dat iemand die niet eens tot de kring van de ware discipelen behoort, dit doet. En dan zegt Jezus: stop hem niet. Maak hem het werken niet onmogelijk. Want wie niet tegen u is, is vóór u. De discipelen worden nog steeds beheerst door dat gevoel van eigen gewichtigheid en voortreffelijkheid. Wij zijn de echte volgelingen van Jezus. Wij staan het dichtst bij Hem. Wij zijn de ware discipelen. En daarom hebben wij het exclusieve recht op te treden in zijn naam. Van dat denken hebben ook wij last, nietwaar? Wij hebben het beste inzicht. Wij hebben de meest schriftuurlijke visie op evangelisatie. We zitten dan ook barstensvol kritiek op de evangelisatiemethoden van anderen. Ach, zegt Jezus, houdt daar nu toch mee op. Stap nu toch eens van dat voetstuk af. Die ander werpt toch boze geesten uit in mijn naam? Nou dan! Dan behoort hij weliswaar niet tot jullie clubje en hanteert hij mogelijk een andere methode, maar dan doet hij toch goed werk: mijn werk. Wij kunnen zo vol zijn van onze eigen voortreffelijkheid, dat we zonder meer aannemen dat Christus alleen via ons en via onze methoden en inzichten kan werken. En dan wenden we ons af van die mensen die het anders doen. Maar Christus zegt: werpen ze boze geesten uit? Bevrijden ze mensen uit de greep van de zonde en maken ze hen tot verlost kinderen van God? En doen ze dat alles in mijn naam? Nou dan!

M.R. van den Berg, Groningen



De enige weg in Watergraafsmeer

Marjon Busstra, Amersfoort

Vanaf de muur kijkt ze me aan: de eerwaarde moeder die hier waarschijnlijk als laatste non de school bestuurd. Toen was godsdienstonderwijs nog geloofsopvoeding. Nu niet meer, meent godsdienstlerares Geertje Kelder-Vos: „Met zoveel verschillende culturen en religies in één klas vertel je over alle godsdiensten wat, zodat ze elkaar leren respecteren en begrijpen. Misschien kan het christelijk geloof dan later hun leven binnenkomen.”

Het is een doordeweekse dag op een scholengemeenschap in de Amsterdamse wijk Watergraafsmeer. Geertje Kelder-Vos, lid van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Zaandam, probeert hier al zeven jaar kinderen 'levensbeschouwelijke vorming' te

geven: „Ik noem het zelf graag zo. Het is een mooi woord: levensbeschouwelijke vorming. Godsdienst zoals op bijvoorbeeld de gereformeerde scholen wordt gegeven, geef ik niet. Het woord alleen al vormt de eerste blokkade. Leerlingen hebben er verhalen van hun vader en moeder over gehoord: godsdienst is propjes schieten en de catechismus leren.”

Oerknal

Hoe de lerares het dan aanpakt, wordt duidelijk als we achterin de klas gaan zitten. In de nok van het oude schoolgebouw, onder de hanenbalken staat ze voor een mavo-3-klas.

Meer dan 90 procent van de leerlingen is hier allochtoon, afkomstig uit landen als Suriname, Marokko, Turkije of India.

Vandaag gaat de les over hoofdstuk drie: het begin, de schepping. „Er zijn heel veel scheppingsverhalen”, vertelt de lerares. „Christenen en moslims geloven in de schepping, natuurkundi-

gen geloven in de oerknal. En God kan bij de schepping best gassen en een oerknal hebben gebruikt. Dat weten we niet.

Omdat er meer scheppingsverhalen zijn, kan het heel erg verschillen hoe je het thuis hebt geleerd en hoe je het

Mijn lessen bestaan voor het grootste deel uit feitenkennis

hier hoort. Geloof heeft alles te maken met hoe je bent opgegroeid en wat je is geleerd. En dat geldt voor zowel de christenen, de moslims als de natuurkundigen.”

Is dit geen opmerkelijk verhaal voor een christelijke lerares?

„Veel Nederlands Gereformeerden zullen mijn manier van praten over het scheppingsverhaal niet begrijpen.



Godsdienstonderwijzeres Geertje Kelder-Vos: „Ik zeg nooit: dit is niet waar. Dan werp je een blokkade op die je nooit meer kunt overwinnen.”



Sommigen struikelen erover als ik zeg: de wetenschap kan best gelijk hebben. Het scheppingsverhaal is eigenlijk een gedicht dat door mensen is gemaakt in een tijd dat ze het moeilijk hadden. Maar het is wel geïnspireerd door God. Wetenschappers zeggen dat de aarde 5 miljoen jaren oud is. Dat zou best kunnen.

De bijbel is geen geschiedenisboek op grond waarvan je kunt aantonen dat

je ontdekt hier juist de meerwaarde van je eigen geloof

het niet zo is. Het doel van mijn lessen is om ze voor te houden: jongens, laat je niets aanpraten. God heeft in alles zijn hand."

Wat vinden ouders daarvan?

"In de tweede klas behandel ik de Islam. Er zijn wel eens ouders die komen praten en zeggen dat ze niet willen dat we over de Islam vertellen, omdat ze daar niet in geloven. Maar als we dan een doorpraten, zien ze vaak ook de andere kant wel. Want hoe kan een kind van het eigen geloof zeker worden, als hij niet eens weet, wat anderen geloven? Als hen kennis over andere godsdiensten wordt onthouden, missen ze zoveel. Je leert een Moslim dan niet kennen. Je zult nooit iets van een Hindoeestaan begrijpen. Je kunt er zo nooit vriendschap mee sluiten."

Wat hebben jouw lessen dan voor 'extra's'?

"Kinderen leren de geloofsbelijdenis van zowel de joden, de moslims als de christenen en in de les vergelijken we die met elkaar. Zo leren ze zien dat de jood en de moslim een afstand tot God hebben en dat Jezus juist leert God lief te hebben. Jezus is als je vader en als het goed is, houdt je vader van je. Maar hij wordt ook boos als je stout bent. Zo is God ook. Op die manier probeer ik dan toch iets van het christelijk geloof over te brengen. Ik hoop dat ze aan de manier waarop ik over God en Jezus praat, ze iets proeven van dat je er niet bang voor hoeft te zijn: dat het God dichterbij ze brengt. Ik hoop en bid dat ze dan later zullen inzien dat Jezus die God is."

Zet je kinderen door de veelheid aan

algemene informatie niet op het verkeerde been?

"Als ze de geloofsbelijdenis van de Islam leren, hoeft je echt niet bang te zijn dat het kind moslim wordt. Als het goed is leren ze thuis al over de Enige Weg. Dan kun je op ze afsturen wat je wilt, maar dat heeft op hun geloof geen invloed. Kinderen leren juist de rijkdom van het eigen geloof te zien: wat sneu dat anderen bang voor God moeten zijn, zeggen ze dan. En natuurlijk ligt hier ook voor de ouders een belangrijke taak. Ze moeten er met de kinderen ook thuis over praten."

Tijdens de les zet je dus je eigen geloofsbeleving buiten spel en ben je 'objectief'. Moet je het als christen juist niet uitdragen?

"Ik probeer in eerste instantie het vertrouwen van de kinderen te winnen, zodat ik op de een of andere manier toch iets kan laten zien van wat ik geloof. Dat vertrouwen verspeel je hier op het moment dat je zegt: Jezus is de Enige Weg. Dan luisteren ze nooit meer naar je. Ja, je neemt op dat moment dus even afstand van je eigen geloof. Wel is het zo dat je er extra dingen in brengt, die je zelf belangrijk vindt. Maar ik zeg over bij-

voorbeeld de Koran nooit: dit is niet waar. Dan werp je een blokkade op die je nooit meer kunt overwinnen."

Vind je dat niet onzettend moeilijk?

"Nee, je ontdekt hier juist de meerwaarde van je eigen geloof. Je leert ook na te denken over wat je nu eigenlijk gelooft. Je moet andere termen gebruiken. Een benaming als 'Zoon van God' zegt deze kinderen namelijk niets. Dat snappen ze niet en dus gebruik ik het ook niet. Je moet hier eerst heel veel uitleggen, voordat je iets kunt gaan vertellen. Met veel boekjes voor godsdienstonderwijs kan ik dan ook niets beginnen. Ondanks alle goede bedoelingen is het zoveel blabla. Het vereist veel voorkennis bij leerlingen en de kinderen die hier zitten, weten niets. Die zitten op niveau 0. Wat ik wel moeilijk vind, is als ze me vragen: wat gelooft u? of: Is dat zo, is dat echt gebeurd? Op dat moment vragen ze naar wat ik geloof. Aan de onderbouw vertel ik dat nog niet. Daar probeer ik het te omzeilen. Op hun vraag: wat gelooft u?, zeg ik: wat denk je? Op wat voor school zitten we hier: zouden ze hier een joods iemand voor de klas zetten? Ik vertel nog niet dat ik christen ben, om dat ze zich dan soms aangevallen voelen of

mij menen te moeten vertellen hoe het volgens hen zit. Bij de bovenbouw ligt dat anders. Derde- en vierdeklassers zijn over het algemeen wat volwassener. Maar ook dan zeg ik dat ik het geloof en niet dat het zo is."

Als we in de derde klas over de dood en wat daarna komt praten, merk je dat ze daar erg bang voor zijn. Dan zeg ik: je hoeft niet bang te zijn. Je kunt nu kiezen. En dan vertel ik ze wat ik geloof: het is net zoals wanneer je ouders op vakantie gaan. Twee weken van tevoren vragen ze je of je meegaat.



Dan heb je veertien dagen de tijd om tijd om daarover na te denken. Als je besluit niet mee te gaan, kun je op de laatste dag nog van gedachten veranderen. Maar als je ouders zijn vertrokken, ben je te laat. En dan moet je niet gaan zitten kniezen, want het was je eigen keus. Zo is het ook met God."

Bij het scheppingsverhaal is het misschien nog mogelijk 'neutraal' te blijven, maar hoe zit het met de verhalen rond Pasen en Kerst? Dat zijn toch hele cruciale punten in het christelijk geloof.

„Je probeert deze feesten toch een 'evangelisch' karakter mee te geven, maar dat is heel moeilijk. De Koran kent namelijk geen Kerst en Pasen. Ik gebruik in deze periode vaak de film over Jezus' leven op aarde om over het christendom te vertellen. Op het punt dat Jezus gekruisigd moet worden, zet ik de film even stil. De moslim gelooft namelijk dat God Isah (= Jezus) op dat moment naar de hemel heeft gehaald en dat een plaatsvervanger uiteindelijk gekruisigd is. Ik vertel de klas dan eerst dat het verhaal hier wat anders verder gaat dan dat zij misschien geleerd hebben. Vervolgens start ik de film weer en dan kunnen ook de moslimkinderen met een gerust hart verder kijken. De blokkade is weg en je ziet dan dat ze net zo verwonderd staan te kijken als de apostelen in die dagen."

Merk je bij kinderen op zo'n moment ook iets van een verlangen naar de God van de Bijbel?

„Als ik zie hoe kinderen reageren op die film over Jezus, dan merk ik dat er belangstelling is voor een God die liefde is. Dat er een honger is naar Jezus-Christus. Ik gebruik de folder van de Klas2000-actie voor een opdracht. Ze mogen die verknippen om met woorden of plaatjes duidelijk te maken wie Jezus-Christus was. Dan merk je dat ze het wel zouden willen geloven, dat ze wel zouden willen dat dit waar was."

Toch kun je vanuit jouw zienswijze hier niet direct op reageren.

„Nee, en soms heb ik het daar ontzettend moeilijk mee. Dan denk ik: oh, doe ik het wel goed? Zou ik toch niet meer.... Ik heb dan vooral moeite met dat vers in de Bijbel, waar zoiets staat als: Wee degene door wie iemand verloren gaat. Als ik dan na vier jaar leerlingen die nog steeds moslim zijn de school zie verlaten, dan vliegt de verantwoordelijkheid me wel eens aan. Ik

heb ze vier jaar lang iets verteld en ze gaan niet als christen de deur uit... Wel gebeurt het af en toe dat ik iets meer kan doen. Vorig jaar had ik een meisje in de klas die iedere grote pauze langskwam om te praten. Eigenlijk wilde ze wel eens naar de kerk, maar waar ze al eens was geweest, beviel haar niet zo. Er was helemaal geen aandacht voor haar geweest, niemand had haar aangesproken. Toen heb ik haar het adres van 'de Hoeksteen' (Nederlands Gereformeerde gemeente in Amsterdam) gegeven en ds. Norman (Viss, red.) opgebeld. Ik heb hem verteld dat een van mijn leerlingen belangstelling had. Maar dit soort dingen gebeurt maar heel weinig. En nee, ik geef ze geen adres van een moskee."

Dopen

Irene (15) zit helemaal achteraan, bij de deur. Ze is katholiek opgevoed en gaat soms naar de kerk. Van de Bijbel weet ze niet zoveel, maar het scheppingsverhaal ken ze wel: over Adam en Eva. Alleen vraagt ze zich wel eens af waar die nu vandaan kwamen: „Tja, als God dat heeft gedaan... ja, dan is het wel een mooi verhaal."

Ook Redouan (14), Orhan (15) en Mustafa (14) kennen het verhaal van Adam en Eva. In de Koran is dat verhaal bijna hetzelfde, alleen heeft Eva geen naam. „Maar ze bedoelen hetzelfde", meent Orhan. Alle drie geloven ze in de Islam en ze gaan regelmatig mee naar de Moskee. Godsdienst vinden ze wel een leuk vak: „Ik leer er heel wat van. Je leert meer over andere godsdiensten", vindt Orhan. „En ook hoe ze lesgeeft, is leuk", besluit hij.

„Ik geloof alleen niet zo in dat dopen enzo", reageert Redouan. „Wij hebben de besnijdenis. De meeste moslims houden zich daar wel aan. Het is een teken van 'reinigheid'." Volgens Mustafa moeten alle moslims de besnijdenis houden. Dat staat in de Koran. Redouan is daar niet zo zeker van en gaat het vragen aan juf Kelder, „want die kent de hele Koran uit haar hoofd."

Tegen de tijd dat het lesuur om is, staat de klas al te duwen bij de deur. Het godsdienstonderwijs mag hier dan veranderd zijn, dit tafereel bestaat al zolang er kinderen in een school zitten. Een jongen draait nog even om me heen. „Bent u christen?", wil hij weten. Het antwoord is er uit voor de opvoedkundige bezwaren zich aandienen...

Boekbespreking

Over bidden gesproken...

Bidden is geen gemakkelijk werk. Geen zaak van een handomdraai. Het is niet het afraffelen van een van buiten geleerd lesje. Bidden is praten met God. Het is naar het woord van Calvijn God over zijn beloften aanspreken. Maar dan moet je natuurlijk wel die beloften uit Gods Woord kennen. Zo roept de HERE ons tot het gebed. Het is helemaal niet erg als sommige mensen het moeilijk vinden om voor Gods troon hun wensen en smekingen gewikkeld in de dankzegging neer te leggen (Fil. 4). Uiteraard kunnen wij elkaar bemoedigen door elkaar te wijzen op de leiding en de kracht van de Geest van God als de Geest van de kennis en de gebeden. Maar verder kunnen wij elkaar ook helpen bij het bidden. Daarvoor heeft ds. C. van de Velde, geref. predikant te Huizen (NH), ons gebeden aangereikt, die dienst kunnen doen in situaties van persoonlijke en kerkelijke aard. Het zijn geen literaire producten geworden naar eigen zeggen van de auteur. Dat hoeft ook helemaal niet. Maar het geheel kan wel richtinggevend zijn voor je particuliere leven, voor gebedskringen en in verenigingsverband. Aan het slot van elk gebed staat een Bijbeltekst afgedrukt. Van de Velde bedient zich van een goede woordkeus, die aanspreekt en waardoor ons hart meeresoneert. Het boekje is maar een hulpmiddel, maar het kan ons helpen om ons via het gebed in de godsdienst te trainen en onze omgang met God te verdiepen. Daarom bevelen wij dit boekje, bestemd voor jong en oud, heel graag aan! Tot slot citeer ik een gedeelte van wat door de pastor uit Huizen onderaan pag. 8 te berde wordt gebracht:

„AMEN.

Dat woordje betekent: Het zal waar en zeker zijn. Wij beschouwen dat woordje meestal als een punt. Maar als je dat woordje echt gebruikt naar wat het betekent, dan zeg je het nog niet zo gemakkelijk. Aarzelend soms. Het mag er van onze kant ook best aarzelend uitkomen. De moordenaar aan het kruis zegt niet eens amen op zijn gebed. Dat doet Jezus. Hij zegt het zelfs twee keer: Amen, amen, heden zult gij met Mij in het paradijs zijn!"

Ds. C. van de Velde: 'Ik vouw mijn handen' - een handvol gebeden - Uitgave van Kok Voorhoeve te Kampen, in samenwerking met Filippus-Arnhem - 62 pag. - f 14,90.

Enschede, O. Mooiweer



Athene in Oberhausen

H. Algra, Den Helder

Sinds 1960 is in het Ruhrgebied een groot deel van de zware industrie verdwenen. In Oberhausen is op het terrein van een vroegere staalfabriek een enorm winkelcentrum gebouwd.

Een mega-centrum heet dat tegenwoordig. Slechts een enorme gashouder herinnert nog aan de vroegere industriële activiteiten. Die gashouder is nu volledig geïntegreerd in het vermaak dat de moderne mens zoekt. Er schijnen spannende sporten bedreven te kunnen worden.

Ouders met semafoon

Men mikt in Oberhausen op winkeland publiek uit de verre omtrek, tot aan de Randstad toe. Om het de consument gemakkelijk te maken heeft men fors geïnvesteerd. Ook aan ouders met kinderen is natuurlijk gedacht. De kinderen kunnen straks in de crèche of de peuterspeelzaal worden ondergebracht, zo lees ik in een marketing-blad. De ouders krijgen dan een semafoon mee. Ze worden opgepiept als het kind hen nodig heeft. De kinderen zelf kunnen niet zoeken, want ze krijgen een bandje om de arm. Mochten ze de ruimte verlaten, dan gaat er een alarm. Deze faciliteiten moeten de ouders zonder schuldgevoel of ongerustheid laten winkelen. De science fiction van de 21e eeuw komt dichterbij.

Snelle hap

We lopen naar het centrum. Enorme spuitende fonteinën moeten het eventueel sceptische publiek op andere gedachten brengen. „Het is hier zo gek nog niet; we zorgen voor jullie, geniet er maar lekker van!” Dan de ingang, naast Mac Donalds. Daarna bevind je je in een hal. Mensen blijven staan vanwege de cultuurschok die hier plaats vindt. Het is een enorme ronde hal, met een gigantische koepel; van boven af valt daglicht naar binnen. Aan de randen van de hal bevinden zich aan het looppad de afhaalrestaurants, allemaal voor de snelle hap. Chinees, Indisch, Italiaans, Amerikaans, en natuurlijk ook *Sauerkraut mit Bratwurst*. Smaken verschillen nu eenmaal; en dus is er voor elk wat wils. In het midden van de hal staan honderden tafeltjes: daar kun je eten. In ieder partje van de hal zie je

mensen zich te goed doen aan andere gerechten. Pizza's in de buurt van de Italiaan, hamburgers in de buurt van Mac Donalds. Ondertussen is het een lawaai van jewelste. Niet alleen door die vele honderden mensen, maar ook vanwege een gigantisch videoscherm, dat MTV-beelden en muziek uitstort over de aanwezigen. De muziek wordt afgewisseld door een eveneens lawaaierige Tom en Jerry-tekenfilm. Tom en Jerry zijn meters hoog en produceren vele decibels aan geluid. Maar ja, de kinderen moeten hier ook afgeleid worden. Na een paar minuten Tom en Jerry valt MTV weer in.

Een moderne religie?

Misschien zijn we wat geluidsgevoelig en niet veel gewend. Dit is toch echt teveel voor onze ogen en oren. Maar wat ons het meeste bijblijft is het gevoel van vervreemding. Die enorme koepel, alsof het de Sint Pieter is. Dat zou een christelijk element kunnen zijn. Maar daarnaast al die classicistische elementen; het zijn zuilen alsof je je in een

De kerk met toren is een bierhal

Griekse tempel bevindt, daklijsten alsof dit het Pantheon is. Of ben je hier in het klassieke Rome? Allerlei architectonische elementen zijn immers hier door elkaar aanwezig. Postmodernisme in de architectuur. Brood en spelen: waar hebben we dat ook alweer eerder gehoord? Het lijkt hier wel een tempel van een nieuwe religie.

Op zoek naar christelijk geloof

Aan alles is gedacht. Hoewel: al na 5 minuten zijn mijn gastheer en ik elkaar in de drukte kwijt. Misschien moeten volwassenen hier ook met een pieper worden uitgerust om elkaar terug te vinden. Als we elkaar terug hebben gevonden (natuurlijk in de boekhandel, vol New Age, maar ook af en toe een beetje theologie) besluiten we om verder op onderzoek uit te gaan. Zou er ook aan het christelijk geloof zijn gedacht? Zou er ergens zoiets als een christelijk stiltecentrum zijn? Daar hebben we nu toch wel behoefte aan.

Gebouwtje voor de onbekende God

Binnen bevinden zich in twee verdiepingen tientallen kleine winkeltjes en een

aantal 'mega-stores'. Het is teveel voor ons. We prijzen ons gelukkig als we weer buiten staan. Hé: een kerk met toren! Het blijkt een *Bierhalle* te zijn. Daarnaast kinderattracties in aanbouw. Het zal wel de bedoeling zijn dat je vanaf het terras je kroost in de gaten kunt houden. Een enorme Japanse of Chinese tuin, annex restaurant, boordevol oosterse motieven. De tuin is nog in aanleg, maar oosterse religieuze motieven zullen er ook wel komen. En dan opeens: een klein gebouwtje, weggedrukt tegen het enorme chinese restaurant (in de vorm van een chinese tempel), aan de rand van de chinese tuin. Een kerkelijk centrum in aanbouw, zo meldt een bord. Een minuscule investering in een gigantisch project. Het gebouw is vermoedelijk bedoeld als stiltecentrum. Misschien ook wel om de bouwers zelf een beetje gerust te stellen: we moeten aan onze wortels denken. Of zou het er staan om winkellende christenen gerust te stellen? 'Aan ons wordt ook nog gedacht.' Zou Paulus met zo'n gevoel van vervreemding door Athene hebben gelopen? Dit lijkt wel Athene in Oberhausen. Aan de rand van het complex staat een klein gebouwtje. Waarschijnlijk 'voor de onbekende God'. Aan alles is gedacht. Je weet maar nooit waar het goed voor is....

Boekbespreking

'Als je blijft niet meer'

Als iemand u aanraadt een abonnement op een bepaald blad te nemen zegt u waarschijnlijk al gauw: „Nee, dank je, ik heb al meer dan genoeg te lezen.” Toch waag ik het. De Vereniging 'Tot Heil des Volks' in Amsterdam, die al sinds 1855 heel zegenrijk werk in de hoofdstad doet, geeft een maandblad uit, 'De Oogst'. Het typeert zichzelf zo: „Dit blad bedoelt in positieve zin een verbindingschakel te zijn tussen de gelovigen van alle kerken en kringen en bijzondere aandacht te schenken aan de voortschrijding van het evangelie in de hele wereld.” Persoonlijk ken ik verder geen blad dat zo krachtig en interessant voorlichting geeft over actuele ontwikkelingen als 'De Oogst'. Je leest het onwillekeurig helemaal. Als u een bijdrage geeft van minimaal f 10,- per jaar krijgt u een abonnement. Een proefnummer aanvragen kan ook op het adres: O.Z. Voorburgwal 241, 1012 EZ Amsterdam, tel. 020-6246151 en 6274-058.

C. v. Baardewijk, Apeldoorn



Het beste komt nog

G. v.d. Brink, Veenendaal

Over 'Het beste komt nog' van C. Huizinga

Broeder C. Huizinga heeft ons verrast met een bundel schriftstudies over ziek zijn en beter worden, sterven en opstaan. Vooraf vertelt hij in tere bewoordingen over leven en sterven van zijn gelovige ouders en van zijn lieve vrouw. Dat geeft aan deze meditaties een zeer persoonlijke karakter. Een verrassing was het op de eerste bladzijde de woorden te lezen van psalm 78, die wij als kinderen hebben laten beitelten op de grafsteen van onze ouders. Alle godvruchtige ouders lijken blijkbaar op elkaar. Hoe kan het ook anders?

Voor de schrijver is van grote waarde geweest het inzicht dat de Bijbel de mens nooit losziet van zijn lichamelijke. Het Woord is vlees geworden. Dat betekent dat het evangelie moet worden vertaald naar het gewone leven. Als kinderen zeggen maar weinig meer te kunnen beginnen met dit geloof, moet de kerk zich afvragen of zij niet ten slachtoffer viel aan de oude gnostieke dwaling dat de gewone dingen beneden de maat van de Geest zouden zijn. „Dwalen wij soms nog in de mist van de dualistische idee van een onsterfelijke, in het omhulsel van ons lichaam ingeplante ziel, met als gevolg dat ons natuurlijke leven uit de heilboodschap verdampt en de opstanding aan het geloof wordt onttrokken?” In dit spanningsveld beweegt zich dit boekje dat de veelzeggende titel meekreeg: Het Beste Komt Nog.

* *
*

Broeder Huizinga raakt telkens de kwesties rond 'Sterven en dan'. Op die punten maak ik soms andere keuzes. Als bij voorbeeld mevr. Poortvliet zegt: „Ik gun Rien de hemel, maar ik heb zo'n heimwee”, heb ik daar geen probleem mee. Anders gezegd: niet alleen het beste, maar ook het betere komt nog: 'terstond na dit leven' (Zo. 22). En dat gedacht in de tijd, want denken buiten de tijd is vreemd aan het Bijbelse spreken. Voor mij is de hoofdzaak dat de zogenaamde bewijspplaatsen voor

zondag 22 (waarvan de voornaamste zijn Lk. 20,38; 23,43; Mt. 10,28; Fil. 1,21), te duidelijk zijn. Terecht zegt mijns inziens Berkouwer tegenover Telder, dat de eenvoudige zin van deze woorden gehinderd wordt door een anti-dualistisch denken. En dat is ook theologie. Hoe het mogelijk is dat wij tegelijk in het graf en in het paradijs zijn, weten we niet. Wij weten dat wij kinderen Gods zijn, maar we weten (ondanks alle antropologische studies) nog niet precies hoe we in elkaar zitten. Ik ben er zeker van dat de overmacht van de opgestane Heer niet zal toestaan dat de dood een gat zal slaan in de wederzijdse gemeenschapsoefening van Jezus met de zijnen.

* *
*

Broeder Huizinga neme mij deze ontboezeming niet kwalijk. Die is niet gegeven om hem te bestrijden, maar om bij mijn lovende bespreking de eigen positie duidelijk te houden. Ik blijf namelijk bijzonder blij met deze bundel. Wat een verschil, de schriftuurlijke toekomstverwachting met die van de neo-gnostiek. Daar verwacht men (ik doe maar een greep): – de eeuwige liefde – gebied voorbij alle tegenstellingen, woorden en gebeurtenissen – absolute harmonie – inspirerende evolutionaire vooruitgang – vereniging met de goddelijke wijsheid – vereniging met de universele christus – de stilte van de stille stilte – opgaan in het goddelijke enz. Wat een armoe.

Hoe rijk zijn Gods beloften voor heden en toekomst. Ik betrapte me erop, dat ik – al lezende in Huizinga's meditaties – de troost van de Schriften zat op te drinken als een dorstige. De schrijver heeft een machtig fijne pen. Taal en stijl zijn dikwijls dichterlijk. Telkens stoot de lezer op uitspraken die nopen tot dieper doordenken. Meermalen ontmoeten we de broeder die zoveel jaren op uitnemende wijze en met hart en ziel leiding gaf aan het doordenken van onze diakonale taak. Bij het geven van een proeve valt de keus moeilijk. Ik kies het slot van de meditatie over psalm 146,5,6: Welzalig hij, wiens verwachting is op de HERE zijn God, die hemel en aarde gemaakt heeft.

Br. Huizinga schrijft: „En hoe goed was het begin! Een gave schepping, zonder gebrokenheid en gebondenheid. Openheid voor de stem van de HERE, voor de gestalte van de beminde, de taal van de dieren, het groen, het water, het ruisen van de wind in de toppen van de bomen. Opgerichte mensen die in een transparante wereld wandelen met hun God. Dit staat vast: die God laat dat werk van het begin niet varen. Het gaat onafwendbaar naar de vernieuwing en het herstel van alle dingen toe. De schepper herschept.”

Ik wens deze prachtige bundel in veler handen.

*C. Huizinga, Het beste komt nog, Kok, Kampen, 1996, 116 pag.
ISBN 90 297 1369 0; f 19,90.*



Bijna alle toeristen op Texel passeren dit bord aan de Pontweg. Een ongebruikelijke vorm van evangelisatie...



Schriftgezag en kerkelijke eenheid

B. Wielenga, Richmond,
Zuid-Afrika

Laatst las ik in *Opbouw* een enthousiast verslag over de jaarlijkse gebedsdag van het Gereformeerd Appèl. Daar zou ik graag bij geweest zijn, dacht ik al lezend. Wie wil er niet graag een voorschot ontvangen op de kerkelijke eenheid die er in elk geval komt, zij het niet op aarde dan toch wel in de hemel. Samen bidden om eenheid is al beleving van een stukje gerealiseerde eenheid.

Wachten op eenheid van kerkdiensten en kerkregering is als 'wachten op Godot' – dat komt er gewoon niet van, leert ons het zilveren jubileum van de verloving tussen christelijk gereformeerde en nederlandse gereformeerde kerken op deputaten-niveau. Die verloving wordt dan ook nooit wat. Wat is fijner dan toch al iets beleven van de heling van geslagen breuken?

Vrijgemaakte kritiek

Natuurlijk kon kritiek op deze gebedsdag niet uitblijven. In *De Reformatie* (71/47:953) neemt drs B. Luiten de kerkelijke eenheid die op deze dag ervaren zou zijn, onder schot. Alsof de finish van kerkelijke eenheid al bereikt zou zijn, terwijl iedereen toch weet dat niets minder waar is, als men de werkelijke stand van zaken tussen de kerken in geding opneemt. Ter illustratie noemt hij dan de visie van drs H. de Jong op het Schriftgezag, die scheiding zou maken tussen zijn en onze kerken. Heeft De Jong niet gezegd die kwesties rond het Schriftgezag maar gereformeerd gezeur te vinden? Nou dan! Daar kan je toch niet overheen bidden? Zolang de visie van De Jong, een TSB-docent nog wel, geduld wordt in onze kerken, kan er van kerkelijke eenheid geen sprake zijn. Dit verschil in leer moet je niet met gebed toedekken, wil je eerlijk voor Gods aangezicht voor kerkelijke eenheid kunnen bidden.

Typisch vrijgemaakt, denk je dan. Het gaat weer over de kerk. Bovendien, we kennen De Jong als een eerbiedig Schriftgeleerde, van wie we erg veel

geleerd hebben over de bijbel, waarvoor het bijbelgezag onder ons alleen maar gegroeid is. We zijn niet erg geneigd op aandringen van vrijgemaakten nogal liefst De Jong aan te spreken op uitspraken die we zelf ook niet altijd confessioneel zien zitten. Kerkelijke zaken aanzwengelen laten we het liefst niet aan vrijgemaakten over; we hebben te veel bittere ervaringen. En daarmee zou de kous af kunnen zijn.

Toch wil ik het hier niet bij laten. Luiten raakt natuurlijk wel een gevoelige plek aan in ons kerkelijke leven; en wijst op een structurele zwakheid van dagen zoals georganiseerd door het Gereformeerd Appèl. Over het laatste wil ik kort zijn. Bidden om kerkelijke eenheid zonder dat er zondags iets van te zien valt, blijft onbevredigend. Met gemak zal het Appèl haar zilveren jubileum kunnen halen, zoals het er nu

*Met gemak
zal het Appèl haar
zilveren jubileum
kunnen halen*

naar uitziet. Vijfentwintig jaar bidden voor kerkelijke eenheid: het is me wat te veel van het goede. Hoe houden we dat ooit vol?

De Jong over de Schrift

Ook in *Opbouw* las ik de nota van De Jong voor TSB-studenten over huwelijk en echtscheiding. Inhoudelijk vind ik zijn verhaal de moeite van het overwegen waard; die verschillen tussen de evangeliën moeten inderdaad in rekening gebracht worden bij een afweging van wat de bijbel aan richtlijnen geeft voor onze omgang met echtscheiding. Het gaat me echter om het kader waarin hij zijn verhaal in *Opbouw* plaatst. Het getob van de vrijgemaakte synode in Berkel bij het verstaan van de bijbel op dit punt wordt door De Jong best wel gewaardeerd, maar intussen wel als fundamentalistisch gediskwalificeerd. Als alternatief biedt hij dan een vrijere omgang met de Schrift aan om uit de problemen te komen.

Het gaat me om deze tegenstelling: krampachtig wrikken en buigen aan bijbelteksten om die geschikt te maken

voor een bewijslast die ze niet kunnen dragen bij de vrijgemaakten tegenover een vrijere omgang met de bijbeltekst die ertoe kan leiden dat konklusies uit de Schrift hetzelfde gezag krijgen als de Schrift zelf bij nederlandse gereformeerden. Het zou me niet verbazen als Luiten deze tegenstelling uitlegt tegen de achtergrond van De Jongs opmerkingen over het gereformeerde gezeur over het Schriftgezag, en over stapjes terug die we zouden moeten doen terzake van het gezag van de bijbel. Dat zou jammer zijn, want inhoudelijk zijn de Jongs notities de moeite van overwegen waard. Maar begrijpelijk zou het wel zijn. De Jong doet niet erg zijn best het gebed om kerkelijke eenheid tussen vrijgemaakten en nederlandse gereformeerden kans van slagen te geven.

Vrijgemaakt fundamentalisme?

Is er nu werkelijk reden om de vrijgemaakten een fundamentalistische visie op de Schrift aan te rekenen? Ik zou erg zuinig willen zijn met de term fundamentalistisch in een cultureel klimaat, waarin alles wat maar religieus lelijk en afschuwelijk, bekrompen en burgerlijk is, in die term wordt gestopt. Bidden om kerkelijke eenheid met dat soort mensen: willen we dat eigenlijk wel? Dus een eerlijk gebed verbiedt om zulke etiketten anderen op te plakken.

Maar zijn de vrijgemaakten wel fundamentalistisch in hun Schriftbeschuwing? Die bewering lijkt me, wanneer we de term historisch serieus nemen, nauwelijks hard te maken. Wat ik van vrijgemaakten lees, is het tegendeel van fundamentalistisch; het is wel orthodox-gereformeerd, wat ze gemeen hebben met gereformeerde bonders of christelijk gereformeerden. Hun omgang met de bijbel is wereldwijd in orthodoxe kerken van gereformeerde en evangelische signatuur herkenbaar. Ook in onze kerken zullen verreweg de meesten daar geen moeite mee hebben. Het foutloosheidsdogma van het fundamentalisme is niet kenmerkend voor de vrijgemaakte kerken; het fundamentalistische gedram over geschiedwetenschappelijke juistheid van de bijbelse geschiedschrijving vind ik bij hen niet erg opvallend. Biblicisme, zo karakte-

ristiek voor het fundamentalisme, komen we in vrijgemaakte kring nauwelijks tegen. Waarom zo iets suggereren? Waarom daartegenover een vrijere omgang met de Schrift bepleiten, zonder dat duidelijk wordt gemaakt waarin dat *vrijere* dan precies uitkomt? Een preciesere definitie van de nogal losse term *vrijer* zou op zijn plaats geweest zijn. Luiten zal wel denken: hij bedoelt zeker vrijzinning. Nu denk ik *niet* dat De Jong vrijzinnig in zijn Schriftvisie is, maar begrijpelijk is het wel dat zijn spreken over het gezag van de Schrift geen vertrouwen wekt bij mensen met wie we kerkelijk één willen worden – althans volgens ons publieke gebed op de bijeenkomst van het Gereformeerd Appèl. Volgens mij moet het gezag van de

*Volgens mij
moet het gezag
van de bijbel
helemaal niet
ter discussie
gesteld worden*

bijbel helemaal niet ter discussie gesteld worden; daar gaan we in geloof vanuit. Een andere zaak is hoe we de Schrift gebruiken. Welk gebruik doet het meeste recht aan het gezag dat de Schrift heeft – dat zou m.i. de kernvraag moeten zijn. Uit ons gebruik van de bijbel blijkt of ze inderdaad gezag over ons heeft. In het huidige theologische en religieuze klimaat in het Westen het *gezag* van de bijbel ter discussie stellen, is behalve onjuist ook onwijs, en ondersteunt het gebed om kerkelijke eenheid niet. Luiten heeft op dit punt gelijk.

Nederlands gereformeerde gevoeligheid

Vrijgemaakte kritiek op onze kerken roept bij mij altijd irritatie op. Daar zal wel een psychologische verklaring voor te geven zijn. Kerkelijke conflicten kunnen ook vanuit een psychologisch, zo niet pathologisch perspectief beschreven worden. (Wie zal daar eens een begin mee maken?) Maar dat neemt niet weg dat Luiten terecht een verband legt tussen het gebed om kerkelijke eenheid en het Schriftgezag. Ik wil eens hardop zeggen dat De Jong, geliefd en vooraanstaand als hij onder ons terecht is, in onze kerken duidelijker moet worden tegengesproken op dit aangelegen punt, willen we tenminste het gebed om kerkelijke eenheid serieus menen.

Stof

B. Wielenga

Wat is er een verschil tussen zomer en winter in Afrika. In de zomer was er regen, al maar regen. Nu, in de winter, is er stof, alleen maar stof. Op de onverharde zandpaden wolken hard rijdende auto's het stof hoog op.

Mensen langs de kant lopen soms met doeken voor hun gezicht om het stof uit hun neus en keel te houden. Begrijpelijk dat in deze tijd veel oogaandoeningen en keelontstekingen voorkomen. Het land ligt er droog en stoffig bij. Het stof van je voeten schudden is iets uit een ver verleden, uit een auto-loze wereld. In Afrika moet je het stof van heel je lijf zien te krijgen; je kleren zijn na een dag al te stoffig om aan te pakken.

Stof in gezegden

Stof is iets waar iedereen, mens en beest, hekel aan heeft. Het komt niet voor niets in allerlei gezegden voor met een negatieve boodschap. In het stof bijten doen onze vijanden, en daar verheugen we ons natuurlijk over, maar voor de vijand betekent het nederlaag en verachting. Vijanden moeten ook stof likken, wat nog verachtelijker is. Het wordt van de vijanden van Israëls koning gezegd, die vergeleken wordt met een regenbui op dorstig land; maar zijn vijanden, die in Psalm 72:9 *woestijnbewoners* worden genoemd, zullen stof likken, zo machtig zal de koning over hen heersen; in opstand tegen hem komen is er niet meer bij. En de profeet Micha heeft het zelfs over stof likken als een slang, 7:17. De vijanden die zich tegen God en zijn volk verheffen, zullen als slangen stof likken; volgens Jesaja zullen ze zelfs het stof van Israëls voeten likken, 49:23, teken van absolute onderwerping. We weten uit buitenbijbelse literatuur als de *Karnak Annalen* dat na de inneming van Megiddo in Kanaän door Tutmosis III van Egypte in 1469 v.C. de verslagen vijanden letterlijk op hun buik door het stof naar de farao toe kropen en de grond voor zijn voeten kusten om het leven te verzekeren. Er beantwoordde wel degelijk een harde werkelijkheid aan de spreekwoordelijke waarheid. Dat we hier ook een verwijzing mogen lezen naar Genesis 3:17, waar de slang tot

stof eten wordt veroordeeld, is aanneemelijk. De anti-goddelijke macht die de eerste mens ten val bracht, zal zelf ten val worden gebracht – zijn kop zal worden verbrijzeld. Iedereen die zich aan zijn kant schaart tegenover Israëls God en koning zal in zijn verachtelijk lot delen. God heerst als koning al machtig over deze satanische macht; en zijn volk mag daarvan al profiteren. Interessant is dat volgens Jesaja 65:25 de slang stof zal bijven eten in het nieuwe paradijs; allerlei verscheurende dieren blijken van karakter veranderd, de slang blijft wie hij is. Dat wil zeggen dat in dat nieuwe paradijs anti-goddelijke machten geen schijn van kans meer zullen hebben. Dat is een veelbelovende gedachte.

Zonde als stof

Nee, ik bedoel niet dat *de* stof zondig is; maar zonde werkt als *het* stof. Zonde is even doordringend als stof; het maakt vuil en smerig. Je moet je van zonde elke dag laten reinigen, zoals we in een stoffige winter in Afrika eigenlijk elke dag onder de douche moeten. Het kan niet blijven bij voeten wassen, maar het hele lichaam moet gewassen worden. In Afrika kan er tegen zonder radicaler en doeltreffender opgetreden worden dan tegen het stof. Aan stof kunnen we verder niet veel doen; daar is geen kruid tegen gewassen. Maar zonden zijn vergeven en daar worden we elke dag radicaal en totaal van gereinigd – door het bloed van het Lam Gods dat de zonden der wereld wegnam.

*Ontvangen
boeken*

Ds. Bram Krol, Warm hart;

evangelische vernieuwing in gemeenten.
140 blz., f 27,50 ISBN 9050306772
Uitg. Barnabas, Leiden

Ineke van den Berg, Natuurgeneeskunde in het licht van de Bijbel.

84 blz., f 18,90 ISBN 9029713879
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Theo Coenraads, Strikt persoonlijk;

100 gedachten bij 100 bijbelwoorden.
104 blz., f 14,90 ISBN 9071864782
Uitg. Merweboek, Sliedrecht

Niet door geweld maar door Geest

(16, slot) (Zacharia)

Koos Veeffkind, Amersfoort

Toen de zon al onder was gegaan en de eerste sterren aan de hemel verschenen, vertelde Mattanja wat het doel was van zijn bezoek. „Judas wil dat u uw werk als zangmeester weer opvat, vader, maar ik denk niet dat u het zo fijn vindt om onder hem te werken.”

„Het is goed, zoon”, antwoordde Jesua. „Ik zal het doen. Maar niet omdat Judas het wil, maar omdat Jahweh zelf het wil. Zeg hem dat maar uit mijn naam!”

„Bent u niet blij, vader, dat uw nieuwe loflied nu eindelijk gezongen zal worden in de tempel?” vroeg Mattanja.

„Ja, dat ben ik. Ik heb deze dag meer gekregen dan ik ooit had durven hopen. Maar je moet goed begrijpen dat de tempel nu wel bevrijd is, maar dit is een bevrijding door geweld. En je weet wat de profeet Zacharia heeft gezegd toen ons volk uit de ballingschap was teruggekeerd: „Niet door kracht en ook niet door geweld, maar door mijn Geest, zegt Jahweh der heerscharen”. We hebben nu de handen wel vrij, maar de harten nog niet”.

„Ik weet het, vader”, zei Mattanja, „maar ik heb me de afgelopen jaren zovaak afgevraagd wat nu de waarheid is. Matathias en Judas zeiden dat wij, Joden, zelf de verlossing moeten bewerkstelligen. U hebt altijd gezegd dat Jahweh het moet doen. Heeft het er niet alle schijn van dat de Makka-beeën gelijk hebben gekregen, en niet u? Wat vindt u ervan, vader? Wie bevrijdt ons nu: God of de mens?”

„Daar heb ik ook over nagedacht, jongen”, zei Jesua langzaam. „Ik geloof dat het geen tegenstelling is. De profeten hebben gezegd dat God het zal doen en dat de mens het moet doen. Zij doen het samen: God en mens. Maar wij begrijpen niet hoe dat kan en hoe dat precies in zijn werk zal gaan. Ik denk dat wij dit nog niet begrijpen. Er komt een tijd dat we het zullen zien en dat we ons zullen verwonderen over Jahwehs wijsheid. Ik denk dat dit

het geheim is van hem die de profeten 'de knecht van Jahweh' of 'de Messias' noemen.

Ik moet vaak denken aan mijn eigen naam: Jesua, Jahweh is redding. Die naam was er toen ons volk uit Egypte het beloofde land binnenkwam: Jozua, de leider van Israël. Die naam was er toen ons volk uit Babel weer in het beloofde land terugkeerde: Jozua, de hogepriester. En ik denk dat die naam er ook zal zijn als wij eens voorgoed gered zullen worden, niet alleen onze handen maar ook onze harten. Niet door kracht en geweld maar door Gods Geest: Jozua, de Messias.” Mattanja keek in het uitdovende vuur. Aan de hemel stonden ontelbare sterren. En zachtjes zei hij: „Op hem wachten we, vader, op Jahweh die redt.”

En Jesua zei: „Leg uw vrede op uw volk Israël en zegen ons allen. Geprezen zijt Gij, Jahweh, die vrede schept!”

[Juli 1981]

Van huis
uit...

Vervolg

Ik kan me de dag dat we met het hele gezin moesten onderduiken nog goed herinneren. De druk was de laatste maanden sterk toegenomen.

Er waren steeds meer plaatsen verboden voor ons, wat niet alleen vernederend was maar vaak ook erg lastig. Mijn dochter Susan bijvoorbeeld had documentatie nodig voor haar scriptie en moest daarvoor naar de bibliotheek. Daar mochten we niet meer in, werd ons te verstaan gegeven. Gelukkig bood de buurjongen aan de boeken op zijn naam te zetten.

Het volgende wat verboden werd was het schouwburgbezoek. Simon en ik hadden net ons abonnement besteld en het geld overgemaakt. Er kwam binnen een week een beleefd briefje waarin

werd verteld dat we helaas niet meer in aanmerking kwamen voor een abonnement en dat het geld geretourneerd zou worden. Ronduit hinderlijk waren de ingewikkelde regels voor winkels waar we wel en niet mochten komen. Je moest eigenlijk eerst nagaan of de eigenaar iemand van 'ons' was of juist niet. Ik kwam er al gauw achter dat ik in ons dorp geen boodschappen meer kon doen en zodoende was ik genoodzaakt voor alles naar de stad, 15 kilometer verderop, te gaan. Daarvoor had ik gelukkig de auto, maar al snel werden er benzinebonnen verstrekt voor mensen van onze groep. Zo werd langzaam alles gedistribueerd. We moesten soms kiezen tussen eten kopen en naar de kerk gaan. Dat werd binnen een jaar trouwens ook verboden. Wel mochten we deelnemen aan bijeenkomsten van 'algemeen religieuze aard'. Overal waren groeperingen ontstaan die een mengelmoesje van algemene waarden en opvattingen tot nieuw geloof hadden gebombardeerd. Wij gingen daarom een soort diensten houden als we bij elkaar op koffievrije gingen. We ontwikkelden een ingewikkeld systeem van wie bij wie en waar op bezoek ging. We letten er ook op dat we nooit met meer dan tien waren, want dat zou opvallen. Gelukkig zijn onze burens te vertrouwen. Soms kunnen ze ons horen zingen maar ze hebben er nog nooit iets van gezegd. Sinds enkele weken kunnen de kinderen niet meer naar school. Dat zou wel kunnen als ze bereid zouden zijn om „enkel en alleen trouw te zweren aan deze overheid en aan niemand anders”. Het probleem van de scripties is nu meteen opgelost. Een goede vriendin van ons helpt me met het onderwijs aan de kinderen. We hebben een strak schema en houden ons aan de schooltijden. Simon heeft nu ook geen werk meer. Steeds meer mensen komen zeggen dat ze wel anders zouden willen maar dat ze erop worden aangekeken dat ze naar een gelovige arts gaan. Hoewel zijn collega's hun medeleven hebben betoond, nemen ze wel de nieuwe patiënten aan. Er zijn wel enkelen die trouw bleven maar we kunnen er niet meer van leven. Simon heeft nu gesolliciteerd op verschillende vacatures. Het lukt niet erg. We krijgen geen uitkering maar een soort distributiebonnen waarvoor we lang niet alles wat we nodig hebben kunnen krijgen. In onze buurt kennen ze onze nood. God zij dank zijn er heel wat die ons helpen, vooral met kleding en dergelijke. Maar toen we hoorden dat ze bezig waren verschillenden van onze

groep op te pakken en dat er mensen naar werkkampen werden gestuurd, kregen we echt de schrik te pakken. Toen gingen we voor het eerst overwegen toch maar onder te duiken. Behoedzaam begonnen we te informe-

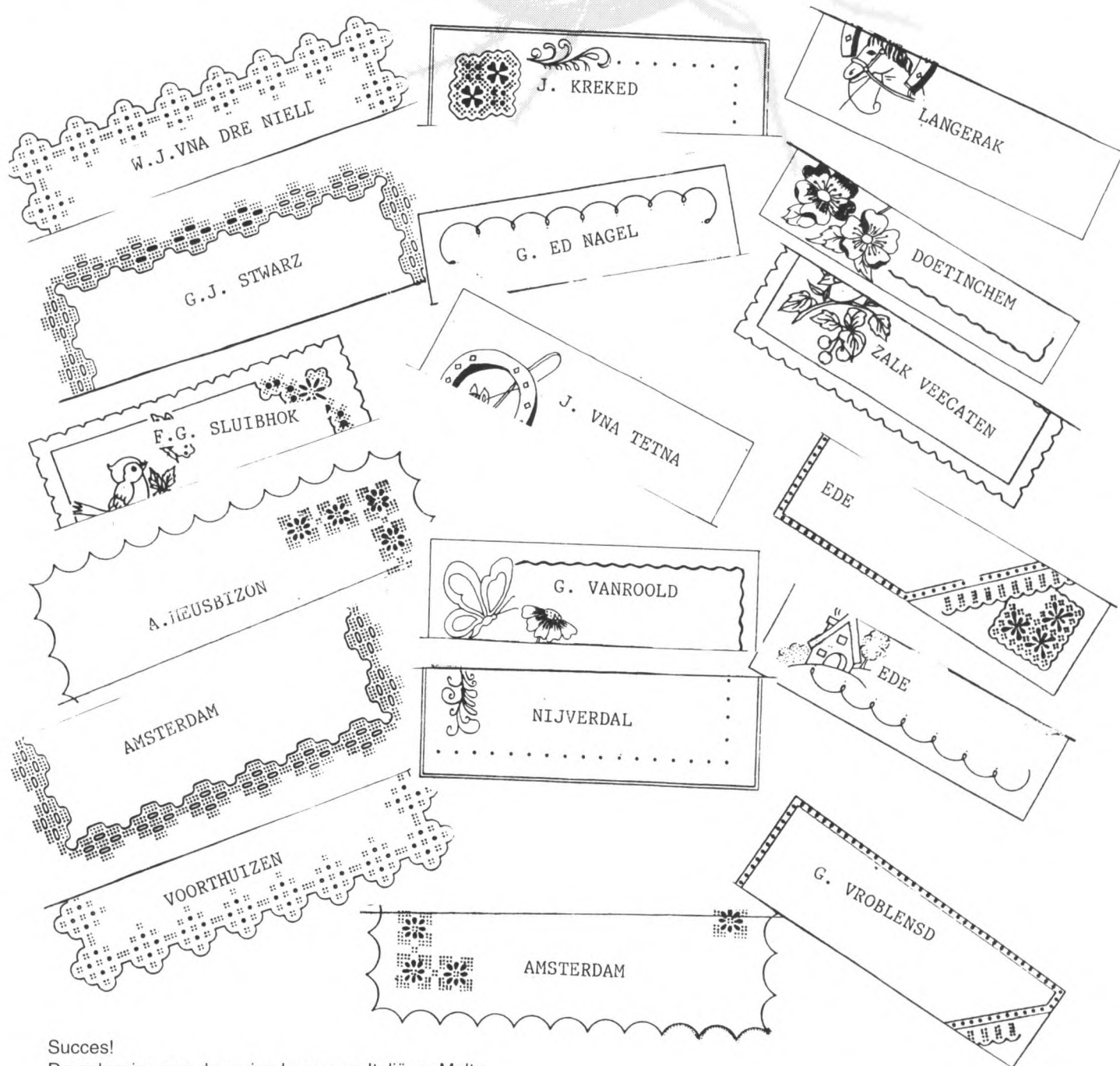
ren bij onze niet-christelijke vrienden. Wat waren we dankbaar dat we die hadden. Ons hele gezin van zes personen zou verdeeld worden over drie vrienden-gezinnen. We mochten blijven zolang we wilden. Hopelijk zal deze

onderdrukking niet lang duren. Het is goed te weten dat wat we in goede tijden altijd hebben beleeden, nl. dat God de enige is, voor ons nu meer dan ooit geldt. Hij helpt ons elke dag weer.

Wilna Smienk-van 't Hul

Voor de kinderen

In dit jeugdhoekeje gaan we de dominees, die nog een eigen gemeente hebben en in november jarig zijn, feliciteren. Helaas zijn de namen gehusseld en de kaartjes in tweeën gebroken. Gelukkig zijn de plaatsnamen van de gemeenten waar deze dominees staan goed gebleven en de voorletters ook. Kunnen jullie nu de beide helften van de kaartjes weer compleet maken en de namen in de juiste volgorde zetten zodat we weten welke dominees in november gefeliciteerd moeten worden met hun verjaardag?



Succes!

De oplossing van de vorige keer was: Italië en Malta.

G. Wijkhuizen-van Vuuren

Christenen behoren de Bijbel woordelijk aan zijn woord te houden

Fundamentalisten wordt dus verweten, dat het de werkelijkheid van onze moderne samenleving niet alleen niet accepteert, maar zelfs verdringt. Fundamentalisten worden dus voorgesteld als 'werkelijkheidsverdringers' – en wie verdringt wordt fanatiek, en wie fanatiek wordt, wordt uiteindelijk sectariër en sectarisme moest eigenlijk verboden worden.

Maar wat wil het fundamentalisme eigenlijk in werkelijkheid? In het Latijn betekent 'fundamen' resp. 'fundamentum' eenvoudig 'grondslag'. Fundamentalisten zijn dus mensen die steeds in hun godsdienstige wereld terugwillen naar de grondslag, d.w.z. naar de eerste oorzaak, de diepste grond, van hun godsdienst. En zulke mensen zijn er in het hindoeïsme, in de islam en in het jodendom. Het meest zelden worden ze gevonden in het Europese christendom, hoewel juist hier, in Europa, het christendom zich in een proces van zelfontbinding bevindt dat zijn weerga in de geschiedenis der godsdiensten nagenoeg niet kent.

Ik zeg ja tegen het fundamentalisme – het christelijk fundamentalisme, wanneer het in tegenstelling tot het hindoeïstische, islamitische en joodse fundamentalisme afstand neemt van geweld en politieke macht – en dat doet het. Ik zeg er ja tegen als het tegendeel doet van wat Heinz Zahrt anno 1977 in zijn boek 'Warum ich glaube' (Waarom ik geloof) van ons christenen eist: „Wij moeten de Bijbel aan zijn woord houden, maar hem niet woordelijk nemen." Overigens zou ik dringend willen aanraden in ernstige zaken iedereen, als men hem al aan zijn woord moet houden, ook woordelijk te nemen. Men zou anders voor onaangename verrassingen kunnen komen te staan.

Nu neem ik de Bijbel au sérieux en daarom houd ik hem ook heel woordelijk aan zijn woord. Daarbij gaat het mij – zoals Jezus Zelf – om de kleinste lettertjes (Mattheüs 5:18). Het gaat mij om het luisteren naar het Woord, om de gehoorzaamheid jegens Gods openbaring en niet jegens de 'huidige maatschappelijke situatie'. Ik denk ook dat alle bijbelse 'essentials', zoals de

schepping uit het niets, de geboorte van Jezus uit een maagd, Zijn kruisiging, Zijn plaatsvervangend lijden aan het kruis, Zijn lichamelijke opstanding en wederkomst aan het einde der tijden onontbeerlijk zijn. Ik wil bovendien ook in het kleine getrouwd zijn en meen, als ik de apostel Paulus woordelijk serieus neem, dat een vrouw niet voor het leraarsambt in aanmerking komt.

Dat naar het oordeel van de Göttinger professor Gerd Lüdemann slechts 15 procent van de woorden van Jezus in de synoptische evangeliën echt zouden zijn, wil er bij mij niet in, want ik weet niet waar hij dat vandaan haalt. Voor mij zijn de geciteerde woorden van Jezus voor 100 procent echt. Wie wil 'historisch-kritisch' bewijzen dat ik ongelijk heb?

Op grond van dit alles – ik zou natuurlijk nog veel meer kunnen opsommen (bijvoorbeeld dat men God alleen Vader en niet Moeder noemen kan) – zal men mij wel een fundamentalist noemen. Ik geloof echter niet door een louter voor-waar-houden van deze fundamentele waarheden gered te zijn. Voor waar houden van woorden betekent totaal niets. De waarheid moet in geloof gedáán worden. Kruis en opstanding zijn voor mij niet fundamenteel in het kader van theologische denksport, maar kernstukken van mijn dagelijkse ervaringen. Met Christus leven, gekruisigd worden en opstaan – dát is beslissend. En als ik „al het geloof had, zodat ik bergen verzetste, en had de liefde niet, ik ware niets" (1 Corinthhe 13:2).

Van bevriende collegiale zijde werd mij het stuk waarvan ik hierbij een gedeelte overneem, aangereikt voor eventuele plaatsing in deze rubriek. Het is van de hand van Prof.Dr. G. Huntemann en werd gepubliceerd in het blad 'De Stem'. Het is goed om van het standpunt, in dit artikel verwoord, kennis te nemen al zullen er lezers zijn, die bij een bepaald onderdeel kanttekeningen zullen willen maken. Het meest treffend vind ik zelf, dat een theologische verhandeling uitmondt in een aansprekend geloofsgetuigenis. M.i. kan het één niet zonder het ander. Het lijkt mij een uitstekende zaak met elkaar over deze dingen serieus door te praten zonder dat men direct klaarstaat met het plakken van etikettes. Want dat slaat elke discussie dood.

Enschede, O. Mooiweer

Beroepen/Intrede/Afscheid

Beroepen: door Bunschoten/Spakenburg: J.J. Arnold te Zoetermeer door Rijswijk: P.A. Strating te Katwijk en Lisse

door Wezep: W. van Dijk te Hattem

Aangenomen: naar Enschede-Noord: W. Borgdorff te Sliedrecht

Adressen

NGK Rijswijk

Preekvoorziening: mevr. J.A. Wiersma-Vegter, Paradijsstraat 78, 2275 ES Voorburg, tel. 070 39 51 673

Scriba: telefoonnummer moet zijn 070 39 90 437 (pag. 11 Informatieboekje)

Overig nieuws

Jubilea predikanten B. Wielenga en H.C. Overeem

Op 31 oktober jl. is het vijfentwintig jaar geleden dat ds B. Wielenga in Marknesse als herder en leraar van de gemeente aldaar werd bevestigd. Op 1 mei 1976 vervulde ds Wielenga de poldergemeente in Marknesse voor Eck en Wiel, daarna nam hij een beroep aan naar Kampen in welke gemeente hij op 14 december werd bevestigd. Door Kampen werd ds Wielenga afgestaan aan het werk in Natal/Zuid-Afrika.

Op 7 november a.s. mag ds H.C. Overeem gedenken dat hij vijftig jaar geleden in zijn eerste gemeente, Sliedrecht, werd bevestigd. Juli 1951 volgde de overgang naar Heemse, daarna ging ds Overeem in februari 1956 naar Hattem. Daar werd ds. Overeem door de Gereformeerde Kerk afgestaan als legerpredikant. Ook diende hij de Nederlandse Gemeente te Zeven (BRD). In 1984 voegde ds Overeem zich bij de Nederlands Gereformeerde Kerken en is sindsdien emeritus-predikant van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Hattem. Ds Overeem woont in Dieren.

Uit de vergadering van regiokerken in de regio

Harderwijk d.d. 9 oktober 1996

Ds D. Lagewaard vertelt over de afscheidsdienst bij de begrafenis van ds H.J. van der Kwast, waar de predikanten H. de Jong en Z.G. van Oene hebben gesproken.

Ds J.C. Schaeffer van Nunspeet is ziek en moet zeker tot november absolute rust houden.

Voorstel studieverlof predikanten: er

worden veel vragen gesteld. De aandachtspunten en vragen over de financiële regeling, tijdstip van aanvragen, preekvoorziening en voorrang bij gelijktijdig aanvragen zullen worden uitgewerkt door ds J. Winter en ds D.A. Lagewaard. Een voorstel terzake zal aan de kerken worden toegezonden.

Emeriti zullen tot hun zevenstigste verjaardag bij kerkelijke examens worden betrokken.

Alle stukken die verband houden met de emeritering van ds C.A. Versluis zijn in orde bevonden. Na hartelijke woorden aan het adres van ds Versluis wijst deze in zijn antwoord op het belang van de regionale vergadering. Het is eigenlijk de enige concrete band die we onderling hebben, aldus ds Versluis.

De kerk van Wapenveld spreekt verontrusting uit over de losmaking van predikanten, een niet meer onbekend fenomeen in onze kerken. Ook vraagt Wapenveld naar de grensoverschrijding van gemeenteleden. De vergadering spreekt uit dat de regel luidt: waar je woont daar kerk je ook, tenzij er pastorale redenen voor uitzondering zijn.

Tijdens de rondvraag wordt meege-deeld dat de kerk van Nunspeet mevr. A.G. Dobbe-Bakker uit Apeldoorn heeft aangetrokken voor het geven van catechisaties.

AK'97, kerstgroet uit Maassluis

Op 5 oktober is de nieuwe *Aktie Kerstgroet* van start gegaan onder de naam AK'96. Sinds 1992 zijn vanuit de Ned. Gereformeerde Kerk van Maassluis al kontakten met een Hongaarse hulporganisatie voor vluchtelingen uit het voormalig Joegoslavië. Maassluis is toen door deze organisatie gewezen op de slechte situatie Transkarpatië, een zeer geïsoleerde provincie in het zuidwesten van de Oekraïne. De economische situatie is daar slecht, 70% van de werkende bevolking is werkloos en zeker de armsten kampen dagelijks met voedselproblemen. Pas na een door broeders en zusters uit Maassluis gebracht bezoek aan Transkarpatië bleek hoe ernstig de situatie was. In de loop van 1993 werd dan ook besloten tot een hulpactie die niet tot de Nederlands Gereformeerde Kerk van Maassluis beperkt kon blijven. De steun, die van de bevolking van Maassluis werd gekregen, was buitengewoon bemoedigend: ruim 1200 voedselpakketten konden worden verstuurd. Ook in 1994 en 1995 was de steun opmerkelijk. In Beregs-

zasz (40.000 inw.) bevindt zich het diakonaal bureau van de in Transkarpatië goed georganiseerde protestantse kerken. Dit bureau coördineert de hulpverlening en zorgt in overleg met plaatselijke autoriteiten voor de verdeling van de goederen.

Na een bezoek dit voorjaar blijkt het dringend noodzakelijk ook dit jaar weer een actie organiseren. Vooral de situatie in het ziekenhuis van Beregszasz blijkt rampzalig te zijn. Daarom staan baby- en kindervoeding en operatiekamerbenodigdheden hoog genoteerd op de lijst van dringende hulp. U kunt op veel manieren helpen: meer informatie kunt u krijgen op de volgende telefoonnr.: (010) 592 07 87, 592 19 13 en 591 28 75.

Onder
andere(n)

48 jaar Bijbels naast het bed

Het jaarverslag van de Bijbelvereniging v/h De Nederlandse Gideons meldt dat al 48 jaar lang hotels, pensions, vakantieverblijven, ziekenhuizen, verpleeginrichtingen, gevangenis en schepen worden voorzien van Bijbels. Veel mensen kijken in hun hotelkamer eerst of hij er ligt, de Gideonsbijbel. Ze zijn eraan gewend, hij hoort erbij. In het voorjaar werd ook het Rode-Kruisschip, de *Henri Dunant*, bevoorrad. Miljoenen mensen komen op die manier in aanraking met de Bijbel. Wie lid of begunstiger wil worden en op die manier wil bijdragen aan de verspreiding van Gods Woord, kan terecht bij de Bijbelvereniging v/h De Nederlandse Gideons, Postbus 1124, 2340 BC Oegstgeest, Postgiro 539898, Bankrekening 66 74 60 470.

Regiodagen en Workshops Willow Creek Nederland

Willow Creek Nederland organiseert de komende weken een drietal regiodagen en twee workshops. Op de regiodagen zal, naast informatie en voorlichting, ruimte zijn voor gesprek en gebed. De dagen zijn toegankelijk voor alle geïnteresseerden. Wel is aanmelding vooraf voor de organisatie van belang. Het aanmeldingsadres verschilt per regiodag. De volgende dagen staan op het programma:

Regiodag Noord-Oost op 2 november. Plaats: Greijdanus College, Campus 5 in Zwolle. Aanmelding: 038 46 55 000.

Regiodag West op 23 november. Plaats: Centrum Westervijk, Adm. de Ruijterweg 150 in Amsterdam. Aanmelding: 079 34 10 789.

Regiodag Midden op 30 november. Plaats: Oosterkerk, Woudenbergseweg 44 in Zeist.

Aanmelding: 0348 411 695.

Er zijn twee workshops, beide worden gehouden in het Hotel en Congressentrum Belmont in Luntenen. De eerste workshop, 10 en 11 januari 1997, handelt over *Werken met mijn gaven in de christelijke gemeente*. Op de tweede, op 17 en 18 januari 1997, wordt *Aanstekelijk christen zijn* behandeld. Aanmelding beide workshops: 0113 574111.

Cursussen De Wittenberg

De Wittenberg organiseert een tweetal korte cursussen. *Bouwen en vertrouwen* is een korte cursus-gemeentebouw en wordt vijf maandagavonden in de Chr. Geref. Kerk in Papendrecht gegeven.

Omzien handelt over het pastoraat, beslaat vijf dinsdagavonden en wordt gegeven in het gebouw van De Wittenberg in Zeist. Meer informatie: Kerkelingsweg 10, 3707 HV in Zeist, tel. 030 6924166.

Najaarsconferentie Evangelie & Moslims

De jaarlijkse najaarsconferentie van de Stichting Evangelie & Moslims (waarin naast o.m. de Chr. Geref. Kerken ook de Ned. Geref. Kerken participeren) staat dit jaar in het teken van het lezen en vergelijken van Bijbel en Koran. Naast workshops is er een hoofdlezing door A. Belaïdi over *Abraham, de vriend van God*. De conferentie wordt zaterdag 9 november in Amersfoort gehouden, er wordt om 10 uur begonnen.

Plaats: Kerkelijk centrum De Brug, Schuilenburgerweg 2 in Amersfoort. Info: 033 46 11 949.



De liefde: „Alles bedekt zij, alles gelooft zij, alles hoopt zij, alles verdraagt zij.”

1 Kor. 13:6

In dankbaarheid hebben wij met onze kinderen

Annemarie en Herald
Maaïke en Marnix
Nynke
Judith

op maandag 28 oktober ons 25-jarig huwelijk gevierd.

Jan Bouma
Marianne Bouma-Mevius

Veenmos 197
8265 HW Kampen

Dankbetuiging

Omdat het door de overweldigende belangstelling onmogelijk is u allen persoonlijk te bedanken, willen wij u langs deze weg dank zeggen.

Voor uw medeleven betoond tijdens de ziekte en na het overlijden van mijn geliefde man:

HENDRICUS JOHANNES VAN DER KWAST

willen wij u onze welgemeende dank betuigen.

Mede namens de familie
A.M. van der Kwast-Bontekoe

Amstelveen, oktober 1996

Zojuist verschenen

Filippus Dagboek 1997

Aan deze jaargang werkten mee:

Ds. F. van der Weij, Drs. N. Dijkstra-Algra,
Ds. A.S. Rienstra, Ds. P. Huisman,
Ds. M.A.Th. van der Kooi-Dijkstra,
Drs. J.A.S. Végh, Drs. L.J. Lingen,
Drs. P.J. van Midden, Drs. D. Westerneng,
Drs. T. Veenstra, Ds. C. van de Velde en
Drs. W. Kats.

Het boekje kost **f 13,90** en is verkrijgbaar in de boekhandel.

U kunt het ook bestellen bij **FILIPPUS**,
Bloemstraat 53, 6828 BK Arnhem.

Ons telefoonnr. is
026-3514340.

KOK Voorhoere



OPLEIDINGEN:

- Leraar Basisonderwijs
- Maatschappelijk Werk en Dienstverlening*
- Sociaal Pedagogische Hulpverlening*
- Personeel en Arbeid
- Godsdienst-Pastoraal Werk (Kerkelijk Werk)
- Journalistiek en Voorlichting (ESJ)
- Verpleegkunde* *(ook in deeltijd)
- Ook voor bij- en nascholing.

GEVOEL VOOR MENSEN

OPEN HUIS

zaterdag 9 november 10.00 - 14.00 uur

Informatie: Postbus 80, 6710 BB Ede Tel. 0318-639750

Bezoek: Oude Kerkweg 100, Ede (alle opleidingen)

Christelijke Hogeschool De Vijverberg-Felua

Per 1 januari 1997 gaat Christelijke Hogeschool De Vijverberg-Felua verder onder de naam Christelijke Hogeschool Ede

**BOUW MEE AAN HET OPVANGHUIS
VOOR MOEDER EN KIND**

WORD LID
033-4638212
OF STORT EEN GIFT OP
POSTBANKNUMMER
2585780

VBOK
VERENIGING TER BESCHERMING VAN HET ONGEBOREN KIND